

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра: публічного управління та адміністрування
(повна назва кафедри)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Механізм публічного управління соціально-
економічними процесами на місцевому рівні»

Виконала: студентка магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування заочної
форми навчання
Ксенія РАДЧЕНКО

Керівник: доцент кафедри публічного
управління та адміністрування,
кандидат наук з державного
управління
Юрій МАЄВСЬКИЙ

Рецензент: _____

АНОТАЦІЯ

Ксенія РАДЧЕНКО. Механізм публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні. – Магістерська робота.

У магістерській роботі досліджено механізм публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні та визначено його системну природу, структуру й умови ефективного функціонування. Показано, що сучасні трансформації в Україні підсилюють потребу у формуванні партисипативної моделі управління, заснованої на відкритості, відповідальності та взаємодії органів влади з інститутами громадянського суспільства.

Встановлено, що механізм публічного управління має комплексний характер, включаючи інструменти, ресурси, процедури та нормативно-правове забезпечення, що забезпечують досягнення узгоджених соціально-економічних результатів. Розкрито еволюцію типів механізму – від нормативного до адаптивного – та їх значення для підвищення результативності місцевого врядування.

Проаналізовано вплив глобальних інституціональних змін на функціонування соціально-економічних макросистем і окреслено чинники, що визначають їхню стійкість і здатність до розвитку. Підкреслено роль інноваційності, розвитку людського капіталу та інституційної спроможності територіальних громад.

Сформульовано напрями підвищення ефективності механізму публічного управління на місцевому рівні, зокрема вдосконалення нормативного регулювання, розвиток інструментів участі громадян, оптимізацію управлінських процедур і розширення можливостей для ухвалення рішень, заснованих на знаннях.

Ключові слова: публічне управління соціально-економічних процесів, механізми соціально-економічних процесів, механізми публічного управління, організаційний механізм публічного управління.

ABSTRACT

Ksenia RADCHENKO. Mechanism of public management of socio-economic processes at the local level. – Master's thesis.

The master's thesis examines the mechanism of public management of socio-economic processes at the local level and identifies its systemic nature, structure and conditions for effective functioning. It is shown that modern transformations in Ukraine increase the need to form a participatory management model based on openness, responsibility and interaction of authorities with civil society institutions.

It is established that the mechanism of public management is complex, including tools, resources, procedures and regulatory and legal support that ensure the achievement of agreed socio-economic results. The evolution of the types of mechanism – from normative to adaptive – and their significance for increasing the effectiveness of local governance are revealed.

The impact of global institutional changes on the functioning of socio-economic macrosystems is analyzed and the factors that determine their stability and ability to develop are outlined. The role of innovation, human capital development and institutional capacity of territorial communities is emphasized.

Directions for increasing the efficiency of the public administration mechanism at the local level are formulated, in particular, improving regulatory regulation, developing citizen participation tools, optimizing management procedures and expanding opportunities for making decisions based on knowledge.

Keywords: public administration of socio-economic processes, mechanisms of socio-economic processes, mechanisms of public administration, organizational mechanism of public administration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ.....	9
1.1. Сутність публічного управління соціально-економічними процесами.....	9
1.2. Особливості формування механізму публічного управління соціально-економічними процесами.....	18
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	26
2.1. Оцінка впливу глобальних інституціональних змін на процеси формування публічного управління соціально-економічних макросистем..	26
2.2. Аналіз особливостей функціонування механізму публічного управління соціально-економічних макросистем.....	33
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	42
3.1. Напрями підвищення ефективності механізму публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні.....	42
3.2. Організаційний механізм публічного управління соціально- економічними процесами на місцевому рівні.....	50
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Суспільно-економічні трансформації, що відбуваються в Україні впродовж тривалого часу, істотно вплинули на формування нових умов розвитку економічних відносин та становлення сучасного інституціонального середовища. Паралельно у світі активно поширюються процеси інформатизації та цифровізації, які сприяють утвердженню інформаційного суспільства. Попри окремі позитивні зрушення, Україна продовжує демонструвати помітне відставання за ключовими напрямками інноваційного розвитку як на загальнодержавному рівні, так і в межах окремих макрорегіонів. Це, у свою чергу, актуалізує необхідність удосконалення механізмів публічного управління соціально-економічними макросистемами в умовах переходу до інформаційного типу суспільного розвитку.

Процеси глобалізації та трансформації світової економіки змінюють підходи до організації публічного управління, система якого в Україні досі перебуває у стані формування. У зв'язку з цим виникає потреба поглибленого аналізу тенденцій її розвитку, специфіки національної інституціональної архітектури та динаміки управлінських процесів.

Сучасні виклики актуалізують необхідність концентрації уваги органів влади на цифровізації економіки та переході до моделі економіки знань, що розглядається як умова прискорення економічного зростання та формування збалансованої соціально-економічної політики, спрямованої на підвищення рівня та якості життя населення. Стратегічні пріоритети державної політики України у сфері соціально-економічного розвитку визначені низкою актуальних програмних документів. Передусім, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки окреслює ключові напрями підвищення конкурентоспроможності територій, розвитку людського капіталу та забезпечення збалансованого просторового розвитку громад. Важливе значення має також Стратегія розвитку цифрової економіки та суспільства України, що спрямована на цифровізацію державного управління,

упровадження інноваційних технологій та формування основ економіки знань. Особливого значення набуває їх імплементація на місцевому рівні, адже саме територіальні громади є первинним середовищем реалізації соціально-економічних процесів.

Світова практика підтверджує, що результативність соціально-економічного розвитку значною мірою залежить від ефективного публічного управління, заснованого на партнерській взаємодії держави й суспільства, що реалізується відповідно до принципів партисипативності та відкритості. В умовах становлення інформаційного суспільства важливим стає забезпечення доступності, прозорості та підзвітності діяльності інститутів влади, що потребує модернізації системи публічного управління та формування нового механізму управлінського впливу – партисипативного за своєю природою.

Науково-теоретичну основу роботи формують праці провідних зарубіжних учених, зокрема П. Друкера, Д. Канемана, М. Портера, Г. Саймона, Ф. Тейлора, які зробили вагомий внесок у розвиток теорії управління та економічної науки. Серед українських дослідників важливими є напрацювання В. Бакуменка, В. Воротіна, Н. Дацій, С. Домбровської, О. Ковалю, В. Малого, Е. Щепанського, що заклали основу сучасного розуміння публічного управління в Україні.

Водночас аналіз наукових праць засвідчує недостатній рівень опрацювання питань публічного управління соціально-економічними процесами саме на місцевому рівні, зокрема в умовах глобалізаційних викликів, воєнного стану та переходу до моделі економіки знань. Недостатньо дослідженими залишаються особливості функціонування механізмів управління у територіальних громадах, а також специфіка взаємодії місцевих органів влади, населення та суб'єктів господарювання у процесі забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку. Саме ці аспекти визначають наукову новизну й практичну значущість даного дослідження.

Мета та завдання магістерської роботи. *Метою* магістерської роботи є обґрунтування теоретичних засад та практичних положень удосконалення

механізму публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні.

Для досягнення мети магістерської роботи було визначено такі *завдання* дослідження:

- розкрити сутність публічного управління соціально-економічними процесами;
- визначити особливості формування механізму публічного управління соціально-економічними процесами;
- оцінити вплив глобальних інституціональних змін на процеси формування публічного управління соціально-економічних макросистем;
- провести аналіз особливостей функціонування механізму публічного управління соціально-економічних макросистем;
- запропонувати напрями підвищення ефективності механізму публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні;
- розробити організаційний механізм публічного управління соціально економічними процесами на місцевому рівні.

Об'єктом дослідження є публічне управління соціально-економічними процесами.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування механізму публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою магістерської роботи є система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Для досягнення мети та виконання завдань магістерської роботи було використано такі методи загального та спеціального наукового пізнання, а саме: *аналізу та синтезу* – для визначення сутності публічного управління соціально-економічними процесами; *порівняльного аналізу* – при оцінці впливу глобальних інституціональних змін на процеси формування

публічного управління соціально-економічних макросистем; *структурно-функціонального аналізу* – для характеристики особливостей функціонування механізму публічного управління соціально-економічних макросистем; *методи структурного моделювання* – при розробці організаційного механізму публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні.

Інформаційною базою дослідження становили закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, офіційні дані Державної служби статистики України, праці зарубіжних і вітчизняних учених, Інтернет-ресурси тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків та практичних рекомендацій, які містяться в магістерській роботі, як в теоретичному, так і в прикладному значенні при удосконаленні механізму публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ

1.1. Сутність публічного управління соціально-економічними процесами

Публічне управління соціально-економічними процесами є ключовою складовою регулювання розвитку територій та забезпечення збалансованого функціонування суспільства. Його сутність проявляється у цілеспрямованому впливі органів державної влади та місцевого самоврядування на соціальну й економічну сфери з метою досягнення суспільно значущих результатів. На місцевому рівні публічне управління набуває особливої важливості, оскільки саме територіальні громади є первинним середовищем реалізації соціально-економічної політики. Ефективність таких процесів визначається здатністю органів влади формувати й застосовувати механізми управління, що відповідають потребам розвитку громади. У цьому контексті вивчення сутності публічного управління соціально-економічними процесами стає основою для подальшого аналізу його механізмів і практичної реалізації.

Поняття «публічне управління» (public management, public governance) має тривалу історію наукового застосування, що налічує понад 140 років, однак і сьогодні воно не характеризується однозначністю трактувань. Українське слово «публічний» традиційно розглядається як «загальний», «громадський», «відкритий», тоді як у низці західних мов воно додатково означає ще й «державний» [1]. Така багатозначність відображає складність і багатовимірність самого феномена публічного управління.

Як самостійний науковий та освітній напрям публічне управління було вперше концептуалізоване В. Вільсоном, який окреслив три засадничі принципи його організації:

- відокремлення політичних і адміністративних питань;

- проведення порівняльного аналізу функціонування політичних та бізнес-організацій;
- підвищення ефективності державної служби через інтеграцію управлінських практик приватного сектору в роботу державних інституцій.

Ці положення стали фундаментом подальшого розвитку науки публічного управління та формували розуміння сучасної управлінської парадигми.

У класичному значенні публічне управління визначається як процес впливу органів влади на суспільство, який здійснюється у взаємодії з громадськістю та спрямований на досягнення колективних, узгоджених інтересів. У цьому контексті важливо підкреслити, що публічне управління не зводиться лише до владних повноважень держави, а включає широкий спектр інструментів суспільної координації та партнерської взаємодії.

З огляду на сучасні трансформації, зміст публічного управління поступово розширюється і охоплює не лише адміністративно-організаційні аспекти, а й питання вироблення політик, залучення зацікавлених сторін, формування спільних рішень та підвищення довіри до інститутів влади. Особливо це актуально на місцевому рівні, де взаємодія між владою та громадою має безпосередній вплив на якість життя населення й результативність соціально-економічних процесів.

Нами проведено порівняльний аналіз визначень публічного управління, представлених в роботах сучасних учених (таблиця 1.1).

У широкому розумінні публічне управління ґрунтується на відкритості та прозорості взаємодії органів влади з населенням через інститути демократії, що забезпечує узгодження інтересів для досягнення спільної мети – стійкого соціально-економічного розвитку територій і підвищення якості життя. Водночас у наукових підходах відсутній єдиний підхід до визначення кількісних характеристик суб'єктів взаємодії у процесі публічного управління. Недостатньо уваги також приділяється такій важливій ознаці, як наявність стійкого зворотного зв'язку між владою та учасниками управлінського

процесу, що є необхідною умовою узгодження управлінських рішень та підвищення їх ефективності.

Таблиця 1.1

Визначення публічного управління в працях сучасних учених

Концепція / теорія	Визначення публічного управління
Публічне управління інвестиційним потенціалом територіальної соціально економічної системи	Процес реалізації публічно-управлінських стосунків, що свідчать про громадську природу державного управління на основі гласної взаємодії державного апарату управління і суспільства при ухваленні важливих для інститутів суспільства рішень. При цьому діяльність органів влади орієнтована на задоволення загальних інтересів інститутів суспільства, прозора і зрозуміла для суспільства, а інтереси публічного характеру виражаються через інститути демократії у вигляді публічних обговорень суспільно значимих проблем.
Становлення розпорядливих органів місцевого самоврядування як інституту публічного управління	Різновид соціального управління, що має декілька рівнів інституціоналізації: державний, регіональний і муніципальний. Публічне управління в сучасних умовах реалізації ідеї народовладдя характеризується унікальними сутнісними властивостями: транспарентністю, легітимністю, демократичністю.
Формування системи публічного управління соціально економічним розвитком території	Діяльність органів державного (муніципального) управління при безпосередній участі громадян і інших зацікавлених сторін, спрямована на формування і розвиток громадських стосунків в цілях стійкого розвитку держави, орієнтованої на забезпечення прав і свобод громадян і задоволення їх потреб в кратко-, середньо- і довгостроковій перспективі.
Публічне управління процесами забезпечення якості життя в соціально-економічних системах	Сукупність функцій публічно-правових утворень, що реалізуються на основі принципів транспарентності, легітимності, демократичності, стратегічного партнерства влади, інститутів суспільства і бізнесу, забезпечення стійкого зворотного зв'язку і залучення до процесу управління інститутів суспільства у формі інституціоналізованих стосунків на державному, регіональному, муніципальному рівнях, в цілях забезпечення стійкого соціо- еколого- економічного розвитку територій і підвищення якості життя.
Розвиток адміністративної регламентації в умовах реформування публічного управління	Цілеспрямована дія суб'єкта управління (що має публічну владу), на керований об'єкт (соціально-економічний процес) з метою досягнення громадських інтересів. Найважливішою ознакою, що відрізняє цей вид управління, є його публічність як відношення до необмеженого за якісною і кількісною ознакою кола осіб.

Примітка. Складено автором на основі [2; 3; 4; 5; 6].

Практичне здійснення публічного управління безпосередньо залежить від історичного етапу розвитку суспільства, його культурних традицій,

політичної та правової зрілості, домінуючих цінностей, а також рівня соціально-економічного розвитку, що визначається станом продуктивних сил і характером соціально-економічних відносин. На думку автора, саме сукупність доступних ресурсів, застосовуваних інструментів і способів їх взаємодії в процесі суспільного розвитку формує механізм публічного управління соціально-економічними процесами.

Зміст, форми та напрями вдосконалення публічного управління визначаються об'єктивною потребою в цілеспрямованому узгодженні взаємодії між інститутами влади та суспільством з урахуванням збалансування їх інтересів. Ефективність публічного управління перебуває у прямій залежності від рівня еволюційного розвитку соціально-економічних процесів. У сучасних умовах ці процеси зазнали суттєвих трансформацій внаслідок поширення нових організаційних та економічних моделей, що актуалізує необхідність посилення партисипативних форм взаємодії в системі публічного управління [7].

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій значно розширює можливості комунікації між владними інституціями та суспільством, забезпечуючи підвищення швидкості та якості передання інформації. У цьому контексті Ф. Уебстер виокремлює п'ять підходів до визначення інформаційного суспільства – технологічний, економічний, просторовий, культурний та пов'язаний зі сферою зайнятості, підкреслюючи, що трансформації у кожній із цих сфер зумовлюють суттєві зміни в розвитку суспільства.

У цьому контексті М. Кастельс підкреслює трансформацію природи влади в умовах інформаційного суспільства. На його думку, інститути громадянського суспільства, використовуючи сучасні засоби масової комунікації, поступово переходять від пасивного сприйняття урядової інформації до ролі інтерактивного індикатора суспільних змін, набуваючи здатності оперативно реагувати на події та впливати на їх перебіг. Розвиток Інтернет-технологій забезпечує додаткові можливості для громадського

контролю за діяльністю органів влади. Втім, як зазначає М. Кастельс, ці потенційні можливості реалізуються недостатньою мірою, що призводить до недовикористання важливого каналу комунікації, здатного бути корисним як для суспільства, так і для владних інституцій [8].

Спираючись на теоретичні положення науки публічного управління, можна виокремити низку основних вимог до системи управління соціально-економічними процесами.

Перша група охоплює загальносистемні вимоги, які визначають зміст публічного управління, зокрема: об'єктивність, демократичність, нормативно-правову впорядкованість та спеціалізацію відповідно до рівнів управління.

Друга група вимог пов'язана зі структурою та елементами системи публічного управління і випливає з аналізу її закономірностей та взаємозв'язків. До неї належать:

- структурно-цільові вимоги, що формуються на основі пізнання соціальної природи публічного управління та закономірностей його розвитку;
- структурно-функціональні вимоги, які відображають взаємодію між суб'єктом і об'єктом управління та визначають логіку здійснення управлінських дій;
- структурно-організаційні вимоги, що характеризують особливості побудови організаційної структури публічного управління та слугують вихідною основою для її формування;
- структурно-процесуальні вимоги, які відображають закономірності, способи та форми реалізації управлінських функцій інститутами влади.

Третя група вимог стосується юридичного аспекту публічного управління та визначається нормативно затвердженими регламентами. В умовах інформаційного суспільства ефективність реалізації всіх перелічених вимог значною мірою залежить від рівноправної участі інститутів влади та суспільства, тобто від розвитку партисипативних практик. Саме за цієї умови органи влади здатні успішно вирішувати комплексні завдання соціально-економічного розвитку територій [9].

У сучасних умовах інформаційного суспільства початковий етап трансформації публічного управління соціально-економічними процесами зазвичай пов'язують із упровадженням нових комунікаційних технологій та використанням їх потенціалу для розбудови мережових форм взаємодії між інститутами влади та суспільством. Подальший розвиток трансформаційних процесів спрямовується на підвищення відкритості та результативності публічного управління, що зумовлює посилення ролі концепції транспарентності та формування практик «відкритого уряду».

Концепція «відкритого уряду», активно розвивана адміністрацією президента Дж. Байдена, розглядається як логічне продовження моделі «електронного уряду», але зі зміщенням акценту на відкритість, прозорість та широке залучення громадськості до процесів публічного управління. Поштовхом до її становлення стало підписання у 2009 р. в США «Меморандуму главам департаментів і агентств виконавчої влади про прозорість і відкритість уряду», який проголосив курс на формування безпрецедентного рівня відкритості державних інституцій. Реалізація цього підходу привела до трансформації урядових вебресурсів у зручні платформи для пошуку інформації та електронної взаємодії громадян з органами влади [10].

Принципи «відкритого уряду» поступово набули міжнародного поширення й універсалізації. У 2010 р. президент Б. Обама представив відповідну ініціативу на Генеральній Асамблеї ООН, що у 2011 р. була інституціоналізована у вигляді міжнародного партнерства Open Government Partnership (Партнерство «Відкритий уряд»). До ініціативи увійшли вісім країн – США, Бразилія, Великобританія, ПАР, Мексика, Індонезія, Філіппіни та Норвегія, які взяли на себе зобов'язання щодо забезпечення прозорості, зміцнення участі громадян, протидії корупції та використання нових технологій для вдосконалення публічного управління. У 2012 р. партнерство розширилося більш ніж до 40 країн, серед яких Канада, Ізраїль, Італія, Швеція, Вірменія, Азербайджан, Грузія, Латвія, Литва, Україна, Естонія та інші. Кожна

держава-учасниця формує власне бачення та програму реалізації принципів «відкритого уряду», враховуючи національні пріоритети та інституційну специфіку [11; 12].

Міжнародне партнерство «Відкритий уряд» є глобальною ініціативою, спрямованою на впровадження стандартів прозорості, підзвітності та участі громадян у діяльності органів влади. У його рамках країни-учасниці беруть на себе зобов'язання щодо удосконалення механізмів публічного управління, розвитку партисипативних практик і застосування інноваційних підходів для підвищення ефективності державного сектору. Приєднання України до цього партнерства створило додаткові можливості для адаптації сучасних управлінських стандартів та посилення відкритості влади. У межах міжнародного партнерства «Відкритий уряд» реалізація механізму публічного управління ґрунтується на чотирьох ключових принципах, кожен з яких має власний зміст і цільову спрямованість.

Перший принцип – прозорість, що передбачає відкритість, повноту та вільний доступ громадськості до інформації про діяльність і рішення органів влади. Сутність цього принципу полягає у відповідності урядової інформації стандартам відкритості та її максимально можливого розкритті. Основною ціллю його впровадження є забезпечення широкого доступу до даних про діяльність держави, що сприяє формуванню довіри та підвищенню якості урядових рішень.

Другий принцип – участь громадян, який відображає прагнення уряду мобілізувати представників суспільства до активного залучення у процеси публічного обговорення та формування рішень. Реалізація цього принципу спрямована на розширення участі громадян і громадських організацій, що традиційно були менш залученими до процесів прийняття державних рішень. Це відкриває можливості для інтеграції різних соціальних груп у механізми управління.

Третій принцип – підзвітність, що передбачає запровадження норм і механізмів, які зобов'язують посадових осіб пояснювати свої дії, виконувати

встановлені вимоги, усувати виявлені недоліки та визнавати відповідальність за невиконання зобов'язань. Метою цього принципу є забезпечення високих стандартів професійної етики, підвищення відповідальності державних службовців та посилення боротьби з корупцією.

Четвертий принцип – технології та інновації, який базується на визнанні важливості забезпечення громадян відкритим доступом до сучасних технологій та розвитку їх здатності ефективно їх використовувати. Основна ціль реалізації цього принципу полягає у розширенні доступності цифрових інструментів задля підвищення відкритості й підзвітності, а також створення умов для широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій у системі публічного управління.

Щодо України, то публічне управління соціально-економічними процесами перебуває на початковому етапі переходу до моделей відкритої взаємодії, що відповідають зазначеним вище вимогам. Реформування системи публічної влади спрямоване на підвищення ефективності та якості її діяльності шляхом упровадження принципів прозорості, підзвітності та підконтрольності влади суспільству, зокрема через формування та розвиток системи «відкритого уряду» як ключового елемента масштабної трансформації механізмів публічного управління. У доповіді Президентів України, представлений робочою групою з підготовки пропозицій щодо формування в Україні системи «Відкритий уряд», визначено чотири основні умови її функціонування (табл. 1.2), дотримання яких забезпечує відкритість органів влади, їхню підзвітність суспільству та ефективну реалізацію цілей відповідної системи [13].

Узагальнюючи наведені положення, слід зазначити, що система «Відкритий уряд» ґрунтується на формуванні відкритої, підзвітної та орієнтованої на співпрацю моделі взаємодії між владою та суспільством. Представлені в таблиці характеристики відображають ключові параметри такої моделі, спрямованої на забезпечення прозорості діяльності органів влади, розширення можливостей громадської участі та підвищення

відповідальності державних інституцій. Сукупність цих елементів створює підґрунтя для ефективної реалізації принципів публічного управління та переходу до більш демократичних і результативних управлінських практик.

Таблиця 1.2

Основні умови функціонування системи «Відкритого уряду» і особливості їх дотримання

Основні умови	Особливості дотримання умов
Відкритість і прозорість інформації	Вільний і еквівалентний для усіх доступ до інформації, наданої інститутами влади, ясність інформації для інститутів суспільства, відкриті, прозорі інститути працюють в системі «Відкритий уряд»
Діалог і залученість суб'єктів системи «Відкритий уряд»	Постійний діалог інститутів влади з інститутами суспільства для поліпшення якості публічного управління і надання держпослуг; активна, регулярна, обов'язкова участь інститутів влади в обговоренні з інститутами суспільства питань «відкритого уряду»
Взаємна відповідальність влади і суспільства	Інститути влади зобов'язані відповідати на запити інститутів суспільства; інститути влади повинні використати «відкритий уряд», щоб знайти оптимальні рішення, провести громадське обговорення пропозицій інститутів суспільства; інститути влади реагують на прохання інститутів суспільства про отримання від установ необхідної інформації
Безперервне вдосконалення системи	Постійне вдосконалення системи «Відкритого уряду» для балансування інтересів інститутів і суспільства; постійний пошук ефективних механізмів «відкритого уряду»

Примітка. Складено автором на основі [13].

Отже, ігнорування позицій та пропозицій інститутів суспільства у питаннях публічного управління соціально-економічними процесами призводить до негативних наслідків, особливо у випадках, коли органи влади уникають партисипативних практик і не забезпечують належного зворотного зв'язку з населенням. Водночас простежується й протилежна тенденція, коли саме інститути суспільства, втративши довіру до влади, не виявляють зацікавленості у взаємодії та участі в управлінських процесах. Подолання проблеми обмеженої взаємодії та відновлення довіри громади до органів влади потребує усвідомлення значення партисипації в системі публічного

управління, а також дотримання низки принципів, яких мають щодо цього дотримуватися інститути суспільства.

1.2. Особливості формування механізму публічного управління соціально-економічними процесами

Формування механізму публічного управління соціально-економічними процесами має комплексний характер і залежить від поєднання інституційних, ресурсних та функціональних чинників. Механізм управління виступає інструментальною основою реалізації управлінських рішень та забезпечує узгодження дій суб'єктів влади й суспільства в процесі досягнення визначених цілей розвитку. Специфіка його структури та функціонування обумовлюється особливостями соціально-економічного середовища, рівнем розвитку управлінських інститутів та ступенем відкритості публічної влади. У сучасних умовах механізм публічного управління потребує чіткої побудови, що враховує різноманіття інтересів та динаміку суспільних процесів. Розуміння цих особливостей створює підґрунтя для ефективного застосування управлінських інструментів у розвитку територій.

Арсенал дослідницьких засобів і методів теорії публічного управління охоплює широке коло наукових принципів, що дають змогу комплексно описувати різні аспекти управлінської діяльності. Одне з провідних місць у методології науки публічного управління посідає системний підхід. Згідно з загальною теорією систем, будь-який об'єкт дослідження розглядається одночасно як самостійна складна система та як елемент ширшої системної структури. Системний підхід передбачає вивчення об'єкта як цілісного утворення, що включає сукупність взаємопов'язаних елементів та відносин між ними, тобто аналіз об'єкта саме як системи.

Для публічного управління системне бачення механізму управління – навіть подане у спрощеній формі через його компоненти та взаємозв'язки – має важливе теоретичне й методологічне значення. Застосування системного

підходу до механізму публічного управління зумовлене потребою сформулювати повне та цілісне уявлення про його будову, функціонування й внутрішню логіку [14].

Механізм публічного управління соціально-економічними процесами як партисипативний вплив охоплює декілька функціональних зон, кожна з яких представлена відповідними суб'єктами, формами діяльності, функціями та інтересами.

До першої групи суб'єктів належать інститути публічної влади. На загальнодержавному рівні державні органи публічної влади здійснюють вироблення та реалізацію державної політики, нормативно-правове регулювання, координацію й контроль у визначених сферах, а також забезпечують діяльність державних позабюджетних фондів. Їхні інтереси полягають у вдосконаленні публічного управління, задоволенні потреб суспільства, підвищенні ефективності роботи органів влади, поліпшенні добробуту населення, зростанні інформованості громадян, підвищенні довіри до влади та зменшенні корупційних проявів.

Регіональні органи публічної влади реалізують державну соціально-економічну політику в регіонах, вирішують власні регіональні завдання з урахуванням територіальних інтересів, ухвалюють нормативно-правові акти. Їхні інтереси зосереджені на підвищенні якості публічних послуг, формуванні довіри населення, розробці та реалізації комплексних програм розвитку, мінімізації помилкових рішень та зменшенні корупції.

Муніципальні органи публічної влади забезпечують участь населення у вирішенні питань місцевого значення, управляють муніципальною власністю та фінансами, здійснюють комплексний соціально-економічний розвиток територіальних громад, покращують умови життя, забезпечують громадський порядок та захищають права і інтереси жителів. Їхні інтереси спрямовані на вдосконалення управління, отримання оперативного зворотного зв'язку, зменшення скарг і негативних відгуків, економії ресурсів, узгодження

інтересів під час прийняття рішень, зменшення опору змінам, підвищення адекватності управлінських рішень та зниження корупції.

Друга група суб'єктів – інститути суспільства. До них належать окремі громадяни, які беруть участь у політичному житті території, зокрема в публічних слуханнях та у виробленні рішень органів місцевого самоврядування. Їхні інтереси пов'язані з підвищенням якості життя, доступністю якісних публічних послуг, здійсненням громадського контролю, прозорістю діяльності влади та належним інформуванням.

Експертне й професійне середовище здійснює прогнозування наслідків владних рішень, розробляє рекомендації та альтернативи, аналізує тенденції розвитку та обговорює ключові суспільні проблеми. Їхні інтереси зосереджені на виявленні та мінімізації ризиків, підготовці методичних рекомендацій і приверненні уваги до суспільно значимих питань.

Органи територіального громадського самоврядування забезпечують участь жителів у вирішенні питань місцевого значення, здійснюють приймання виконаних робіт у сферах благоустрою, ремонту житлового фонду та об'єктів інфраструктури. Вони прагнуть поліпшити умови життєзабезпечення населення, соціально-економічне та екологічне становище територій, а також забезпечити захист прав і законних інтересів жителів.

Бізнес-спільнота бере участь у виявленні надмірних адміністративних обмежень у нормативних актах, аналізує їх вплив на підприємницьку діяльність, оцінює ризики та наслідки регуляторних рішень. Її інтереси полягають у формуванні сприятливого середовища для розвитку бізнесу, зростанні ділової активності та підвищенні конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Розгляд механізму публічного управління соціально-економічними процесами крізь призму системного підходу передбачає необхідність аналізу кількох ключових аспектів.

Перший – системно-елементний (системно-комплексний), який полягає у визначенні сукупності елементів, що формують механізм як цілісну систему.

Другий – системно-структурний, спрямований на виявлення внутрішніх зв'язків і залежностей між елементами, що дає змогу зрозуміти внутрішню організацію досліджуваної системи.

Третій – системно-інтеграційний, який відображає набір якісних характеристик, що забезпечують цілісність механізму та визначають його специфіку.

Четвертий – системно-цільовий, що передбачає наукове визначення цілей та підцілей системи й узгодження їх між собою.

П'ятий – системно-функціональний, який охоплює дослідження функцій, заради виконання яких створена й функціонує система публічного управління.

Поняття «механізм» увійшло до економічної теорії з науково-технічної сфери, що було пов'язано з необхідністю опису взаємодії соціальних і виробничих процесів. У сучасних економічних дослідженнях термін «механізм» набув широкого застосування – зокрема у формулюваннях фінансового, управлінського, господарського, ресурсного, відтворювального механізмів, а також механізму соціально-економічного розвитку та інших [15].

Механізм публічного управління виступає першим елементом управлінського процесу, оскільки саме він забезпечує можливість реалізації другого елемента – власне публічного управління – шляхом організації взаємодії між інститутами влади й суспільства. У цьому контексті механізм забезпечує трансформацію параметрів «входу» (ресурсів, інструментів та технологій взаємодії) у параметри «виходу», якими є результати функціонування механізму та ефективність управління соціально-економічними процесами [16].

У запропонованому підході механізм публічного управління визначається як сукупність ресурсів та способів їх застосування у взаємодії інститутів влади й суспільства щодо виробництва, розподілу та споживання матеріальних і духовних благ, що забезпечують підвищення якості життя населення. Параметри «входу» можуть бути представлені як доступні ресурси

та технології взаємодії, тобто основні компоненти механізму публічного управління, тоді як параметри «виходу» відображають результати цієї взаємодії – ефективність впливу на соціально-економічні процеси.

Управління виступає «генератором» управлінських дій, тоді як механізм – інструментальною, виконавчою складовою, що забезпечує реалізацію цих дій. Такий характер співвідношення зумовлює неможливість існування механізму публічного управління без партисипації, адже сам механізм є частиною процесу взаємодії влади й суспільства та орієнтований на виконання процесних функцій. Водночас механізм не має власної автономної системи управління – він не може функціонувати самостійно та перебуває у стані очікування управлінського впливу, тому розкривається лише у структурі публічного управління як внутрішній зміст взаємодії інститутів влади і суспільства.

Саме завдяки механізму відбувається перетворення «входів» у «виходи», тобто трансформація управлінських рішень у конкретні технології та інструменти виробництва, розподілу й споживання суспільних благ. Управлінські дії здійснюються інститутами влади відповідно до законодавчих та нормативно-правових актів, стратегій, інструкцій і процедур, тоді як їх узгодження, підтримка та участь у реалізації забезпечуються інститутами громадянського суспільства [17].

Механізм публічного управління соціально-економічними процесами з урахуванням партисипації характеризується низкою ознак, які проявляються на загальному, особливому та одиничному рівнях.

1. До загальних ознак належить демократизація управлінських відносин, спрямована на підвищення якості життя суспільства шляхом забезпечення балансу інтересів між інститутами влади та інститутами суспільства. Важливою загальною характеристикою є також створення сприятливих умов для залучення суспільства до участі в управлінні, що включає розвиток ефективного зворотного зв'язку. Крім того, до загальних ознак відноситься законодавче забезпечення відкритого доступу до урядової інформації, що

гарантує достатній рівень інформованості суспільства для його реальної участі в управлінні.

2. Особливі ознаки механізму відображають конкретні форми партисипативної участі. Серед них – забезпечення прямої участі громадян у процесах управління через використання інструментів електронної демократії, включаючи онлайн-голосування, краудсорсингові платформи та інші цифрові механізми. До особливих ознак також належить активізація інтерактивної комунікації між владою і суспільством через інтернет-середовище, що сприяє оперативній взаємодії. Ще однією важливою ознакою є максимальна відкритість та доступність інформації про діяльність органів влади, забезпечена через портали відкритих даних, сервіси електронних послуг і офіційні вебресурси.

3. Одиничні ознаки характеризують унікальні та безпосередньо практичні прояви механізму. До них належить те, що діяльність органів влади орієнтується на цілі, потреби та інтереси населення, яке проживає на відповідній території. У цій площині особливу роль відіграє акумуляція та застосування ефективних партисипативних технологій, спрямованих на оптимізацію процедур взаємодії. Крім того, одиничні ознаки включають інформаційно-методичну підтримку активної частини громадянського суспільства, що забезпечує повне інформування про діяльність органів влади та формує у громадян розуміння прийнятих рішень.

Існує кілька типів механізму публічного управління соціально-економічними процесами:

- нормативний механізм, що характеризується домінуванням інститутів публічної влади над інститутами суспільства. У цьому випадку переважають вертикальні зв'язки, коли управлінські рішення передаються від вищих рівнів до нижчих, а основними функціями виступають регламентація та регулювання;

- ресурсний механізм, який передбачає можливість ресурсної участі інститутів суспільства, що реалізується через схеми взаємодії, у яких

винагорода визначених груп суспільства пов'язується з їх співпрацею з органами влади. Для такого механізму також характерні переважно вертикальні зв'язки, а домінуючими функціями є облік, аналіз, контроль і регулювання;

- позитивний механізм ґрунтується на паритетній взаємодії інститутів влади та суспільства. Основою зв'язків виступають горизонтальні форми – представницькі ради, робочі групи, комітети, через які інститути громадянського суспільства долучаються до управління. У цьому механізмі переважають функції організації, мотивації та регулювання.

- адаптивний механізм передбачає зміну ступеня участі інститутів влади та суспільства залежно від стану зовнішнього середовища. Йому властиві матричні зв'язки, що поєднують вертикальні та горизонтальні взаємодії й забезпечують залучення інститутів суспільства або через особисту комунікацію, або через роботу малих цільових груп. Основними функціями такого механізму є мотивація, координація та регулювання [18].

Таким чином, запропонована систематизація дає змогу виокремити типи механізму публічного управління на основі низки ознак, серед яких вид управлінських відносин, характер зв'язків, домінуючі функції, застосовувані технології, масштаби реалізації та тип отриманого ефекту.

На основі наведеної типології можна простежити еволюцію механізму публічного управління, яка проявляється в послідовній зміні його стадій відповідно до типів – від нормативного до ресурсного, далі до позитивного і, зрештою, до адаптивного механізму. Такий розвиток має закономірний характер і відображає ускладнення управлінських відносин та поступове зростання ролі участі суспільства.

Перехід від нормативного до ресурсного типу не означає повного витіснення попереднього механізму: нормативний тип продовжує функціонувати паралельно з ресурсним, зберігаючи низку своїх елементів. У цьому полягає спадкоємність їх розвитку. Аналогічний принцип

застосовується й для інших типів механізмів, що формують багаторівневу й взаємодоповнювальну систему.

Побудова оптимального механізму публічного управління соціально-економічними процесами в Україні потребує врахування накопиченого досвіду, селективного відбору та адаптації ефективних практик функціонування подібних систем. Партисипація відіграє ключову роль у вирішенні суспільно значущих проблем, оскільки ґрунтується на партнерській взаємодії та взаємній відповідальності інститутів влади й суспільства, що є необхідною умовою розвитку територій. Саме тому органи влади, які досі не приділяли достатньої уваги формуванню стійкого зворотного зв'язку з громадськістю, мають переорієнтувати своє бачення ролі партисипації та перейти до активного сприяння її розвитку.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

2.1. Оцінка впливу глобальних інституціональних змін на процеси формування публічного управління соціально-економічних макросистем

Глобальні інституціональні зміни суттєво впливають на динаміку соціально-економічних макросистем і визначають умови формування сучасних моделей публічного управління. Ці зміни охоплюють трансформацію світової економіки, розвиток міжнародних норм і стандартів, посилення міждержавної взаємозалежності та модернізацію управлінських підходів. У таких умовах публічне управління набуває нового змісту, оскільки потребує адаптації до зовнішніх викликів та узгодження національних управлінських практик із глобальними тенденціями. Особливої ваги це набуває для соціально-економічних макросистем, функціонування яких залежить від здатності держави реагувати на інституційні зміни і враховувати їх у власній політиці. Аналіз впливу глобальних інституціональних трансформацій дає змогу визначити напрями вдосконалення механізмів публічного управління в Україні.

Трансформаційні процеси зачіпають різні соціально-економічні системи, супроводжуються кризовими явищами і призводять до розбалансованості цих систем. Як відмічає Беседіна В. Ф. [19], подібні трансформаційні процеси пов'язані із загостренням протиріч у світовій економіці і хаотичністю динаміки її розвитку. Наростання хвилі глобальних криз, на думку Беседіної В. Ф., обумовлене «заходом індустріального економічного ладу в найбільш розвинених країнах, вичерпанням наявного потенціалу зростання, нездатністю доки знайти адекватні відповіді на виклики нового століття, нової епохи і здійснити перехід до розвитку на якісно новій основі».

Сучасний етап розвитку української економіки засвідчує необхідність ґрунтовного аналізу трансформаційних процесів, що відбуваються в країні, та оцінки впливу інституціональних змін на їх перебіг. На думку більшості економістів, важливо також дослідити досвід розвинених держав у період їх переходу до постіндустріальної моделі, оскільки цей досвід містить значний аналітичний потенціал. Водночас трансформації соціально-економічних систем характеризуються специфічними історичними, політичними, соціальними й економічними особливостями, притаманними кожній окремій країні, що унеможливорює пряме перенесення чужих моделей.

Важливо й те, що трансформаційні процеси в соціально-економічних системах перебувають у тісному зв'язку з глобальними тенденціями інформаційного й науково-технологічного розвитку світової економіки. Відсутність в Україні цілісної та системної парадигми інноваційного розвитку стала однією з головних причин значних трансформаційних витрат, що супроводжували процес модернізації [20].

Протягом останніх трьох десятиліть в українській економіці сформувався комплекс інституціональних проблем, пов'язаний із суттєвою диференціацією рівня розвитку соціально-економічних систем на різних територіях. За таких умов розроблення національної економічної політики, спрямованої на збалансований територіальний розвиток, набуває особливого значення. Вирішення цього завдання потребує зростання обсягів ВВП через реалізацію інституціональних змін та розкриття інноваційного, наукового й освітнього потенціалу економіки. Ефективна реалізація економічної політики можлива лише за умови врахування специфічних характеристик кожної соціально-економічної системи.

З огляду на необхідність мінімізації негативних чинників трансформаційних процесів, управління розвитком соціально-економічних систем має бути орієнтоване на їх інноваційне оновлення. Пошук шляхів такого розвитку вимагає обґрунтування відповідних чинників, що передбачає аналіз як ефективності використання наявних ресурсів, так і потенціалу

подальшого зростання. Визначення ключових чинників інноваційного розвитку соціально-економічних систем становить важливу складову національної економічної політики [18].

Пошук можливостей розвитку соціально-економічних систем формує актуальні наукові завдання, пов'язані з обґрунтуванням умов і чинників їхнього зростання. Реалізація таких можливостей потребує розширеного розуміння не лише ефективності використання наявних ресурсів, а й потенціалу їх подальшого залучення. Наукове визначення точок зростання соціально-економічних систем постає не лише перспективним напрямом досліджень, а й базовою передумовою формування ефективної економічної політики, що забезпечує модернізацію та підвищення стійкості національної економіки.

Для будь-якої соціально-економічної системи, як відмічає М. С. Данько, «характерні дві форми свого існування : функціонування і розвиток». В ході інституціональних змін, що відбуваються в Україні, актуалізується роль збалансованого функціонування і інноваційного розвитку соціально-економічних систем [21]. «Глобальна основа національної економіки в умовах обмежених можливостей функціонування - це збалансоване функціонування і стійка динаміка розвитку соціально-економічних систем» відмічає М.С. Данько [21].

Оскільки економічні проблеми в Україні мають системний характер, взаємопов'язані між собою та істотно впливають на соціальну сферу, доцільним постає дослідження розвитку національної економіки з позицій системного підходу. Такий підхід передбачає аналіз процесів, що відбуваються в межах різних соціально-економічних систем, зокрема систем окремих територій. У цьому контексті систему слід розуміти як цілісну сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, які у своїй єдності формують властивості, відмінні від характеристик окремих складових. Елементами такої системи виступають суб'єкти економічної діяльності (економічні агенти) [22].

Функціонування та розвиток соціально-економічної системи як цілісного утворення забезпечуються процесом її інституціоналізації. У цьому контексті інституціоналізацію слід розуміти як підпорядкування системи визначеним нормам, правилам і механізмам їх реалізації. Саме ці норми й правила структурують взаємозв'язки між економічними суб'єктами та формують конкурентні переваги соціально-економічних систем як у межах національної економіки, так і у світовому господарстві. Згідно з позицією О. Качного, соціально-економічні системи характеризуються відносною самостійністю, завершеним циклом відтворення та специфічними формами прояву соціальних і економічних процесів [23].

Соціально-економічні системи становлять окремий сегмент економічної системи країни, мають замкнений цикл відтворення та особливості, притаманні кожній із стадій цього циклу. Рівень їх розвитку можна визначати як інтегральний показник, що відображає ефективність управління системою, якість життя населення, а також характер і результативність розподілу товарів і послуг. Цей показник формується під впливом багатьох чинників, сукупна дія яких визначає ступінь розвитку соціально-економічної системи.

Важливими проявами рівня розвитку є здатність системи залучати інвестиційні ресурси, упроваджувати інновації, здійснювати модернізацію та структурні зміни відповідно до прогресивних тенденцій, а також спроможність притягувати кваліфіковані трудові ресурси. Рівень розвитку соціально-економічної системи не є короткостроковим явищем – він формується в довгостроковій перспективі та потребує сталісті.

Одним із ключових індикаторів розвитку соціально-економічної системи виступає ефективність використання чинників виробництва, передусім праці та капіталу [24]. Система, що демонструє стабільну динаміку, повинна забезпечувати створення робочих місць, зростання реальних доходів та підвищення рівня життя населення. Відтак розвиток соціально-економічних систем можна трактувати як здатність регіональних управлінських та

організаційних структур упроваджувати інновації, здійснювати модернізацію та структурні перетворення відповідно до сучасних тенденцій.

Розвиток і ефективне функціонування соціально-економічних макросистем можливі за умови наявності комплексу ресурсів – природно-кліматичних, матеріальних, фінансових, людських та інших, – оптимальна комбінація яких забезпечує синергетичний ефект. Відповідно державна політика розвитку соціально-економічних макросистем має бути спрямована на розроблення й реалізацію цільових програм їх розвитку, здійснення планування й прогнозування, раціональне використання природних ресурсів, управління структурою виробництва і розміщенням продуктивних сил, проведення контрольно-аналітичної діяльності, регулювання матеріальних потоків, а також застосування бюджетних і податкових інструментів впливу.

З урахуванням наведених положень формується ієрархія цілей розвитку соціально-економічних макросистем. До тактичних цілей належать конкретні завдання, що стосуються розвитку окремих елементів господарської системи. Середньострокові цілі передбачають реалізацію програм галузевого чи функціонального розвитку. Довгострокові, стратегічні цілі пов'язані зі стабілізацією та поступальним розвитком соціально-економічних систем, а також формуванням відповідних стратегій.

Досягнення цих цілей потребує науково обґрунтованої політики та інструментарію розвитку соціально-економічних макросистем. В умовах трансформації та орієнтації економіки на модернізацію й інноваційність саме політика та інструменти розвитку відіграють ключову роль у забезпеченні економічного зростання. Це зумовлено значними територіальними масштабами країни, регіональною неоднорідністю та високим рівнем диференціації розвитку.

Розроблення державної політики управління соціально-економічними макросистемами повинно базуватися на принципах збалансованого функціонування й розвитку. До пріоритетних завдань такої політики належать активізація інноваційної діяльності, підтримка науки й освіти, сприяння

розвитку підприємництва, удосконалення інфраструктури, а також створення умов для підвищення рівня й якості життя населення [25]. Залежно від особливостей конкретної соціально-економічної макросистеми ці завдання можуть деталізуватися або трансформуватися відповідно до програмних цілей.

Політика ефективного функціонування та розвитку соціально-економічних макросистем має ґрунтуватися на узгодженні двох ключових складових – економічної результативності та соціальної спрямованості, що забезпечує стійкість і збалансованість розвитку у довгостроковій перспективі.

Економічна складова розвитку соціально-економічних макросистем охоплює розвиток базових галузей, будівництво виробничих і невиробничих об'єктів, формування сучасної інфраструктури, модернізацію економіки та посилення її інноваційного потенціалу, а також розширення інвестиційної й фінансової сфер.

Соціальна складова зосереджена на створенні нових робочих місць і зниженні безробіття, будівництві житла, розвитку об'єктів соціальної інфраструктури, підвищенні якості житлово-комунальних послуг, зміцненні науки, освіти та інноваційної сфери. До ключових елементів також належать розвиток системи охорони здоров'я, забезпечення громадської безпеки та підвищення загального рівня і якості життя населення [26].

У структурі макросистеми доцільно виокремити два базові блоки – економічний і соціальний, хоча фактично їх компонентів значно більше. Серед них – екологічна, інституціональна та інноваційно-технологічна складові, які потребують детального аналізу в процесі розроблення стратегії розвитку макросистеми. Для кожного напрямку в межах економічного й соціального блоків необхідно визначити цілі, сформулювати завдання, обґрунтувати їх актуальність, розробити програми й стратегії розвитку, а також передбачити заходи з їх реалізації. Обов'язковою є розробка критеріїв і параметрів оцінювання досягнутих результатів щодо поставлених цілей.

Такий підхід визначає основні напрями діяльності органів влади всіх рівнів, до яких належать управління розвитком соціально-економічних макросистем, бюджетне, податкове й фінансове регулювання, підтримка підприємницької діяльності, управління майновими відносинами та землекористуванням, здійснення зовнішньоекономічних операцій, охорона довкілля й забезпечення громадської безпеки [27].

У процесі формування політики розвитку соціально-економічних макросистем вибір методів її реалізації має ґрунтуватися на необхідності оптимального використання наявних ресурсів та забезпеченні задоволення суспільних потреб.

В умовах глобалізації та трансформації сучасної економіки посилюється потреба у забезпеченні збалансованого розвитку соціально-економічних макросистем. На національну економіку загалом та на окремі макросистеми зокрема впливають зовнішні чинники, серед яких – уповільнення темпів зростання світової економіки, зниження цін на енергоресурси, санкційний тиск, пандемія COVID-19, наслідки якої ще потребують повного оцінювання, а також воєнні дії на території України. Водночас на розвиток соціально-економічних систем негативно позначаються і внутрішні проблеми: недосконалість нормативно-правової бази, сировинна спрямованість економіки, високий рівень монополізації, корупційні ризики, недостатня ефективність системи освіти та дефіцит кадрів у ключових галузях.

Попри існування зазначених проблем, українська економіка володіє низкою конкурентних переваг, що можуть забезпечити її поступальний і збалансований розвиток. Серед них – значний ресурсний потенціал, наявність високотехнологічних галузей (зокрема ракетно-космічної), а також вагомий інтелектуальний капітал [28]. Сукупність цих чинників визначає потребу у формуванні такої системи публічного управління соціально-економічними макросистемами, яка дозволяла б мінімізувати негативний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів та активізувати економічне зростання через максимально ефективне використання наявних можливостей.

Соціально-економічні макросистеми є чутливими до глобальних процесів трансформації державних інститутів і реформування управлінських структур. Це проявляється в тому, що окремі підсистеми фактично втрачають можливість повноцінного функціонування, якщо для їх регулювання відсутній відповідний державний інститут, якщо він перебуває у стані трансформації або якщо не розроблено державної програми їх розвитку чи підтримки. У таких умовах підсистема продовжує існувати, але на нижчому рівні ефективності, що знижує стійкість макросистеми загалом. Тому першочерговим завданням має стати забезпечення узгодженості та системності державного регулюючого впливу на соціально-економічні макросистеми, особливо у періоди нестабільності.

2.2. Аналіз особливостей функціонування механізму публічного управління соціально-економічних макросистем

Функціонування соціально-економічних макросистем визначається здатністю держави забезпечувати узгоджені та ефективні управлінські впливи, що спрямовуються на підтримання стабільності, розвиток територій і підвищення якості життя населення. У цьому контексті механізм публічного управління виступає ключовим інструментом реалізації управлінських рішень, який забезпечує перетворення стратегічних цілей на конкретні соціально-економічні результати. Його структура охоплює інституційні, нормативні, ресурсні та комунікаційні елементи, що в комплексі формують здатність держави реагувати на внутрішні й зовнішні виклики.

Особливого значення механізм публічного управління набуває на місцевому рівні, оскільки саме тут управлінські рішення перетворюються на практичні дії, що безпосередньо впливають на добробут населення та розвиток територій. Територіальні громади, будучи базовими елементами соціально-економічних макросистем, формують простір, у якому взаємодіють інститути влади, бізнесу та громадянського суспільства. Відтак ефективність

функціонування всієї макросистеми значною мірою залежить від стану місцевого самоврядування, рівня його інституційної спроможності та здатності до стратегічного управління.

Децентралізація, що триває в Україні, посилила роль місцевого рівня у формуванні соціально-економічного розвитку територій. Передача повноважень і фінансових ресурсів громадам зумовила необхідність переосмислення механізмів управління, орієнтуючи їх на підвищення ефективності, прозорості й результативності. У цих умовах механізм публічного управління має забезпечувати не лише виконання функцій державної політики, а й здатність локальних інституцій адаптувати управлінські рішення до специфіки територій, враховуючи їх інноваційний, демографічний, природно-ресурсний та інфраструктурний потенціал [29].

Важливою особливістю функціонування макросистем є взаємозалежність місцевого та національного рівнів управління. Місцевий розвиток створює основу для формування загальнодержавних соціально-економічних тенденцій, а стан макросистеми визначає можливості та обмеження для територіальних громад. Таким чином, механізм публічного управління має функціонувати як багаторівнева система, у якій кожен рівень виконує власні завдання, але водночас забезпечує узгодженість дій з іншими рівнями для досягнення спільних стратегічних цілей розвитку.

З огляду на визначальну роль місцевого рівня у формуванні результатів функціонування соціально-економічних макросистем, особливої уваги потребує аналіз інституцій, що забезпечують реалізацію управлінських рішень у територіальних громадах. Саме інституційний компонент виступає базисом, на якому ґрунтується здатність механізму публічного управління перетворювати стратегічні наміри на конкретні дії й досягнуті результати. Без сформованого інституційного середовища навіть найкращі моделі управління втрачають ефективність, оскільки не мають інструментів імплементації на місцевому рівні.

Інституційний потенціал громади охоплює органи місцевого самоврядування, комунальні підприємства, інститути громадянського суспільства, бізнес-структури, освітні та культурні установи, а також мережу публічних сервісів. Разом вони формують ядро системи, що забезпечує реалізацію повноважень громади та її участь у розвитку соціально-економічної макросистеми.

Органи місцевого самоврядування є ключовими інститутами цього середовища. Вони відповідають за управління фінансовими, майновими та земельними ресурсами, за розвиток інфраструктури, формування стратегій і програм розвитку, організацію надання публічних послуг та взаємодію з громадянами. Ефективність інституційного середовища визначається не лише обсягом делегованих повноважень, а й рівнем професійності місцевих управлінських команд, спроможністю здійснювати стратегічне планування, використовувати нові інструменти управління та забезпечувати прозорість діяльності.

Важливу роль відіграють також партнерські інституції – громадські ради, органи самоорганізації населення, локальні бізнес-об'єднання, експертні групи та інші суб'єкти, що формують горизонтальні зв'язки всередині громади. Їхня діяльність забезпечує зворотний зв'язок між владою та населенням, посилює легітимність рішень і сприяє врахуванню реальних потреб території при розробленні стратегічних документів.

Нормативно-правове забезпечення внутрішніх процесів громади є одним із базових інституційних елементів механізму публічного управління, оскільки саме воно визначає передбачуваність управлінських рішень та рівень їх результативності. Локальні регламенти, порядки, програми, стратегії та політики формують організаційно-правове середовище, у межах якого здійснюється реалізація повноважень місцевої влади. Від їх якості залежить здатність громади ухвалювати узгоджені рішення, мінімізувати управлінські ризики та забезпечувати ефективне використання ресурсів.

Правові засади діяльності органів місцевого самоврядування вибудовуються на поєднанні загальнодержавної та локальної нормативної бази. Серед ключових актів, які визначають рамки функціонування місцевого рівня, слід виокремити Конституцію України [30], що закріплює право громад вирішувати питання місцевого значення; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [31], який окреслює структуру та повноваження місцевої влади; а також Бюджетний кодекс України [32], що регулює механізми формування та використання фінансових ресурсів територіальних громад. Сукупність цих документів формує нормативний каркас, необхідний для організації управлінських процесів і забезпечення автономності місцевого розвитку.

На локальному рівні нормативно-правова база доповнюється регламентами рад та виконавчих органів, положеннями про структурні підрозділи, правилами благоустрою, стратегічними планами розвитку та іншими актами, що деталізують порядок виконання управлінських функцій. Такі документи забезпечують прозорість процедур, встановлюють стандарти діяльності та сприяють формуванню ефективної управлінської практики. Завдяки цьому громада отримує інструменти для планування розвитку, контролю діяльності посадових осіб та реалізації програм місцевого значення.

Отже, нормативно-правове забезпечення формує підґрунтя для функціонування механізму публічного управління на місцевому рівні: воно задає правила, структурує управлінські процеси та створює юридичні умови для реалізації політик і стратегічних рішень територіальної громади. Саме чіткість, узгодженість і якість цієї бази визначають ступінь інституційної спроможності та здатність громади до сталого розвитку.

Таким чином, інституційна спроможність територіального рівня стає визначальним чинником ефективності механізму публічного управління соціально-економічними макросистемами. Від наявності сильних і взаємопов'язаних інституцій залежить не лише динаміка розвитку окремої громади, а й стабільність і конкурентоспроможність макросистеми в цілому.

Логічним продовженням аналізу інституційної складової є розгляд організаційно-управлінських інструментів, які забезпечують практичну реалізацію політик місцевого розвитку та визначають здатність громади переходити від формальних повноважень до фактичних результатів.

Одним із ключових елементів такого інструментарію є система стратегічного планування, що включає розроблення стратегій розвитку територіальної громади, програм соціально-економічного розвитку, галузевих та комплексних програм. Стратегічне планування дозволяє громадам визначати довгострокові пріоритети, узгоджувати інтереси різних груп, формувати бачення майбутнього та забезпечувати цілеспрямованість управлінських рішень. Важливу роль відіграє програмно-цільовий метод, який забезпечує зв'язок між поставленими цілями та конкретними заходами, що мають бути реалізовані [33].

Не менш значущим інструментом є бюджетне планування та фінансовий менеджмент, які визначають реальні можливості громади здійснювати розвиткові проєкти та утримувати інфраструктуру. Раціональна організація бюджетного процесу дає змогу забезпечити збалансованість доходів і видатків, спрямувати ресурси на пріоритетні напрями та підтримувати належний рівень фінансової дисципліни. У цьому контексті важливою стає роль внутрішнього контролю та аудиту, що запобігають неефективному використанню бюджетних коштів [28].

Важливими організаційними інструментами залишаються кадрове забезпечення та розвиток управлінських компетенцій. Професійність і підготовленість посадових осіб місцевого самоврядування значною мірою визначають здатність громади реалізовувати свої повноваження. Наявність фахівців, здатних працювати зі стратегічними документами, формувати програми розвитку, організовувати взаємодію з мешканцями та бізнесом, є ключовою передумовою ефективної діяльності органів місцевого самоврядування.

Окремої уваги заслуговує механізм міжвідомчої та міжмуніципальної координації, який забезпечує узгодженість дій структурних підрозділів громади, взаємодію між органами місцевого самоврядування різних рівнів, а також участь громад у реалізації спільних проєктів. Така координація сприяє об'єднанню ресурсів, мінімізації дублювання функцій та підвищенню ефективності виконання розвиткових завдань.

Організаційно-управлінські інструменти відіграють роль «операційної основи» механізму публічного управління, оскільки саме через них реалізуються стратегічні наміри, формуються рішення та забезпечується щоденне функціонування громади. Їхня узгодженість, системність і професійна підтримка визначають здатність територіальної громади утримувати стійкість, адаптуватися до змін і забезпечувати поступальний місцевий розвиток.

Розвиток соціально-економічних макросистем в Україні сьогодні відбувається в умовах підвищеної нестабільності, що зумовлює необхідність переосмислення функціонування механізму публічного управління на місцевому рівні. Воєнні події, економічні шоки, демографічні зміни, масштабні інфраструктурні втрати й міграційні процеси формують нову реальність, у якій традиційні підходи до організації управління втрачають свою ефективність. Територіальні громади опинилися в ситуації, коли їхня здатність забезпечувати базові функції, виконувати делеговані повноваження і водночас підтримувати розвиткову динаміку стає ключовим чинником стійкості всієї соціально-економічної системи держави.

Механізм публічного управління в таких умовах набуває ознак адаптивності, оскільки повинен враховувати як різке скорочення ресурсів, так і необхідність оперативної реакції на нові загрози. Місцеві органи влади змінюють структуру пріоритетів, переносючи акцент з планового розвитку на забезпечення життєздатності територій, підтримку населення, координацію гуманітарних потоків, збереження кадрового потенціалу та відновлення критичної інфраструктури. Таке зміщення функціональних акцентів не є

ознакою деградації управління, а навпаки – свідчить про його гнучкість та спроможність адаптуватися до швидкоплинних умов середовища [34].

Водночас трансформаційні процеси актуалізують проблему інституційної нерівності територій. Різний рівень управлінської компетентності, фінансової спроможності, людського потенціалу та доступу до інфраструктури спричиняє асиметрію в реакції громад на кризові явища. Ті громади, які раніше сформували ефективні управлінські практики, налагоджені механізми комунікації та партнерства, демонструють вищу стійкість і здатність швидше відновлювати функціонування ключових секторів. Натомість громади зі слабким інституційним каркасом часто втрачають контроль над внутрішніми процесами, що створює додаткові ризики як для їхнього подальшого розвитку, так і для функціонування соціально-економічної макросистеми загалом [35].

Важливою особливістю сучасного етапу є те, що механізм публічного управління повинен одночасно поєднувати риси кризового реагування та розвальної орієнтації. Навіть в умовах війни громади стикаються з необхідністю планувати майбутнє, формувати стратегічні бачення відновлення, узгоджувати інвестиційні можливості та забезпечувати відновлення економічної активності. Таким чином, ключовою ознакою ефективності механізму стає його здатність забезпечувати життєстійкість території – не лише реагувати на виклики, але й створювати підґрунтя для післявоєнного розвитку.

Отже, функціонування механізму публічного управління соціально-економічними макросистемами в сучасних умовах характеризується комплексом інституційних, управлінських і ресурсних викликів. Місцевий рівень стає центральною ланкою стабілізації макросистеми, а ефективність дій громад визначає швидкість адаптації держави до нової реальності та здатність формувати траєкторії сталого розвитку навіть у період глибоких трансформацій.

Сучасні глобальні процеси – прискорення технологічних змін, посилення міграційних потоків, геополітична нестабільність і трансформація економічних моделей – формують новий контекст, у якому функціонують соціально-економічні макросистеми. Для України ці тенденції накладаються на внутрішні виклики, пов'язані з територіальною нерівномірністю розвитку, різною інституційною спроможністю громад та необхідністю швидкої адаптації до зовнішніх шоків, включаючи воєнні дії. У таких умовах механізм публічного управління повинен еволюціонувати, щоб забезпечувати стійкість та конкурентоспроможність територій на довгостроковому горизонті.

Утім, розуміння потреби адаптації неможливе без аналізу причин регіональної нерівності, яка залишається однією з ключових загроз для цілісності соціально-економічної макросистеми. Території з більш розвиненою інфраструктурою, вищою кваліфікацією трудових ресурсів і сприятливим інвестиційним середовищем демонструють стійку динаміку розвитку, тоді як менш спроможні громади зазнають хронічного браку ресурсів і втрачають можливість формувати власні розвиткові стратегії. Така асиметрія створює ризик «поляризації розвитку», що вимагає переосмислення підходів до управління. Саме тому адаптація механізму публічного управління має включати формування інструментів, здатних згладжувати диспропорції й забезпечувати рівні можливості для різних територій.

Водночас реагування на глобальні трансформації потребує від механізму публічного управління відходу від традиційної моделі стабільного регулювання та переходу до моделі постійної адаптивності. На місцевому рівні це означає посилення стратегічної функції управління, активізацію партнерства з громадськістю та бізнесом, розвиток управлінських компетенцій і здатність упроваджувати інноваційні рішення [36]. Таким чином, стійкість громади визначається не лише ресурсами, якими вона володіє, а й умінням інституцій формувати нові управлінські практики, що дозволяють долати виклики і використовувати можливості.

У підсумку, довгостроковий розвиток соціально-економічних макросистем вимагає трансформації механізму публічного управління в напрямі підвищення його гнучкості, зміцнення міжрівневої координації та створення умов для саморозвитку територіальних громад. Лише за таких умов локальні стратегії можуть бути інтегровані в загальнонаціональні цілі, забезпечуючи збалансований розвиток та зменшуючи негативні наслідки глобальних потрясінь.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

3.1. Напрями підвищення ефективності механізму публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні

Ефективність механізму публічного управління соціально-економічними процесами набуває особливої ваги в сучасних умовах, оскільки за відсутності стратегічного регулювання з боку держави діяльність господарюючих суб'єктів набуває несистемного характеру, що унеможливорює досягнення результатів, здатних задовольнити потреби суспільства. Державне регулювання на всіх рівнях управління, зокрема на рівні територіальних громад, забезпечує цілеспрямоване використання ресурсів для відтворення та зміцнення соціально-економічного потенціалу територій.

Проведений аналіз засвідчує, що належним чином сформований механізм публічного управління позитивно впливає на динаміку розвитку соціально-економічних систем. Зменшення надмірного адміністративного втручання сприяє дебюрократизації економічних процесів, формуванню сприятливого інвестиційного та підприємницького середовища, а також підвищенню довіри населення й бізнесу до органів влади. Інституційні перетворення, спрямовані на усунення адміністративних бар'єрів, забезпечують прозорість та стабільність правил ведення діяльності, стимулюють розвиток підприємницької ініціативи. Водночас упровадження принципу «єдиного вікна» в наданні публічних послуг сприяє зменшенню корупційних ризиків і підвищує якість сервісів, що прямо впливає на рівень задоволеності громадян та комфортність їхньої життєдіяльності [37].

Ефективність функціонування механізму публічного управління зростає пропорційно до рівня залученості інститутів влади та суспільства у наращування потенціалу їхньої взаємодії. Соціальна ефективність механізму

доцільно оцінювати через три показники: *рівень сприйняття публічного управління, рівень партисипації, ефект перекривання інтересів*. Оцінювання зазначених критеріїв може здійснюватися за допомогою розрахункових методів, соціологічних інструментів, анкетування, спостережень та експертних оцінок [38].

Запровадження нового типу механізму публічного управління неминуче передбачає підвищення його результативності. Оцінка рівня сприйняття публічного управління дає змогу визначити структурні зміни в управлінській системі та їхній вплив на загальну ефективність. Якість механізму значною мірою залежить від того, яке ставлення органи влади формують щодо партисипації, тобто від їхніх дій щодо створення умов для залучення інститутів суспільства до процесу прийняття рішень.

Досягнення високих стандартів життя неможливе без урахування позицій громадян та інститутів громадянського суспільства при підготовці та реалізації суспільно значущих рішень. Наявність активного зворотного зв'язку між владою і громадою посилює результативність управлінських дій, сприяє підвищенню відповідності рішень інтересам різних соціальних груп, покращує якість надання публічних послуг, забезпечує ефективне використання бюджетних коштів, знижує корупційні ризики та формує дієвий механізм контролю і оцінки роботи органів влади. Такий підхід підвищує довіру громадян і сприяє формуванню сприятливого середовища для розвитку місцевих територій [13].

Ефективність механізму публічного управління є одним із ключових показників оптимізації управлінської діяльності, оскільки відображає співвідношення отриманих результатів – як узагальнених підсумків взаємодії органів влади та інститутів суспільства – і використаних бюджетних ресурсів. Її зміст поєднує якісну та кількісну складові, що дозволяє оцінювати як змістовну результативність управлінських рішень, так і рівень досягнення запланованих показників. Якісна ефективність характеризує здатність механізму публічного управління забезпечувати умови для прийняття

виважених, узгоджених із суспільними інтересами рішень. Кількісна ефективність відображає міру досягнення визначених результатів та можливість порівняння їх із показниками аналогічних управлінських дій.

У межах управлінського підходу результативне функціонування механізму публічного управління соціально-економічними процесами визначається рівнем виконання запланованих завдань, попередньо формалізованих органами влади у системі якісних та кількісних індикаторів. Досягнення таких результатів значною мірою залежить від активності інститутів суспільства, їхньої творчої участі у вирішенні важливих питань місцевого розвитку та здійсненні громадського контролю за діями територіальних органів влади. Оптимальне використання ресурсів у поєднанні з належною взаємодією між інституціями сприяє зростанню результативності управління та забезпечує належний рівень розвитку територій [39].

Постійне зростання швидкості та складності соціально-економічних процесів у сучасному демократичному суспільстві зумовлює те, що уряди багатьох розвинених держав дедалі чіткіше усвідомлюють необхідність розширення транспарентності й публічності діяльності інститутів влади. Це, у свою чергу, спричиняє поступовий відхід від ієрархічної моделі ухвалення рішень і передачі інформації, яка базувалася на фактичному протиставленні інститутів влади та інститутів суспільства. Натомість формується відкритий, зрозумілий і оперативний механізм вироблення, ухвалення та реалізації тактичних і стратегічних рішень, що передбачає пряме й постійне залучення громадян у різних формах участі до процесу публічного управління. Зміщення акцентів від однонаправленого функціонального підходу до інтерактивних моделей забезпечує розуміння публічного управління як результату комплексної взаємодії, що втілюється у багатоетапних ітераціях між інститутами влади та суспільства [19].

Водночас доступність інформації про діяльність органів влади не вичерпує змісту партисипативного підходу до публічного управління. Сучасна світова практика формування партисипативної спрямованості управлінських

процесів орієнтується на створення умов для комфортного й якісного життя громадян, що зумовлює широкий спектр напрямів і механізмів залучення суспільства до прийняття рішень. Поряд із традиційними інструментами діяльності інститутів влади держави застосовують розгалужену систему додаткових засобів, спрямованих на підвищення прозорості та ефективності публічного управління, забезпечення підзвітності та розширення участі громадян у виробленні рішень, серед яких:

- електронний уряд;
- міжвідомчий електронний документообіг;
- система «єдиного вікна» для надання державних послуг;
- єдина інформаційна база органів влади;
- інформаційні системи органів місцевого самоврядування;
- система громадського контролю за використанням бюджетних коштів;
- портали публічного обговорення та внесення пропозицій до законів і законопроектів;
- спеціалізовані програмні засоби для комп'ютерів і мобільних пристроїв, орієнтовані на вирішення конкретних потреб громадян;
- контроль з боку громадян через механізми зворотного зв'язку та засоби масової інформації тощо [40].

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні також реалізується комплекс заходів, спрямованих на формування партисипативно орієнтованої системи публічного управління, яка передбачає зростання рівня відкритості для громадськості та врахування ідей і пропозицій громадян під час вирішення важливих державних і суспільних питань.

З метою підвищення результативності механізму публічного управління соціально-економічними процесами простежується низка характерних тенденцій його подальшого розвитку. Передусім відбувається поступове розширення кола відповідальності інститутів публічної влади та чіткіше

окреслення їхньої ролі у досягненні кінцевих результатів партисипативної взаємодії.

Водночас формуються умови, які стимулюють інститути суспільства активно включатися та надалі брати участь у публічному управлінні. Йдеться, зокрема, про забезпечення оперативної та ефективної комунікації з органами влади, про доступність систем розкриття бюджетної інформації як на державному, так і на місцевому рівнях, а також про можливість і здатність користуватися порталами відкритих даних, електронними сервісами для отримання державних послуг, платформами онлайн-петицій і звернень.

Зберігається тенденція до спрощення та прискорення процедур взаємодії між інститутами влади та суспільства, що супроводжується поступовим пристосуванням громадськості до позитивних змін у механізмах співпраці під час розв'язання суспільно важливих питань. Крім того, посилюється інформаційна активність органів влади, спрямована на демонстрацію готовності враховувати громадську думку та забезпечувати підконтрольність посадових осіб суспільству [41].

Особливо відчутним є зміцнення взаємодії між владою і громадськістю на муніципальному рівні, де залучення інститутів суспільства до вирішення питань місцевого значення стає більш масштабним та впливовим. У цьому контексті простежуються такі основні напрями розвитку механізму публічного управління соціально-економічними процесами в умовах становлення інформаційного суспільства:

- зростання відкритості та доступності діяльності муніципальних органів, зокрема збільшення кількості відкритих сесій, організованих у приміщеннях, що здатні вміщувати значну кількість учасників;
- активніше використання практики громадських слухань як інструменту інформування населення про найважливіші рішення, ухвалені органами публічної влади;

- розширення форм громадського контролю, серед яких заслуховування звітів посадових осіб, проведення особистих зустрічей представників місцевої влади з громадою тощо.

У сучасних складних організаційно-економічних умовах питання формування, розвитку та підвищення ефективності механізму публічного управління соціально-економічними процесами в Україні набувають особливої ваги, оскільки становлять одне з основних актуальних завдань державного та місцевого управління. Йдеться, зокрема, про такі напрями діяльності:

- удосконалення системи публічного управління, орієнтованої на прискорення соціально-економічного розвитку регіону, країни або територіальної громади;
- обґрунтування раціонального та соціально-економічно виправданого використання державних і муніципальних ресурсів;
- упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій взаємодії між органами влади та інститутами суспільства, що стимулюють громадянську активність, сприяють зростанню суспільної ініціативи, підвищують довіру до інститутів влади та підтримують удосконалення законодавчої діяльності;
- забезпечення належної якості процесу прийняття управлінських рішень.

Якісна складова ефективності механізму публічного управління полягає у досягненні таких характеристик управління, які забезпечують створення умов і передумов для максимально обґрунтованого ухвалення рішень, узгоджених із інтересами як органів влади, так і інститутів громадянського суспільства. У кількісному вимірі ефективність визначається рівнем досягнення встановлених результатів та можливістю їх зіставлення з результатами аналогічних управлінських дій [42].

Підвищення ефективності механізму публічного управління на місцевому рівні потребує не лише теоретичного переосмислення інструментів

та підходів, а й практичного запровадження конкретних управлінських рішень, які забезпечать перехід до більш результативної, прозорої та орієнтованої на громадянина системи місцевого урядування. У процесі реалізації таких змін важливим є формування середовища, в якому управлінські процеси набувають системності, а участь громадян та ключових стейкхолдерів стає невід'ємним елементом розвитку території. Оскільки саме органи місцевого самоврядування стикаються з безпосередніми потребами населення, їхня управлінська спроможність значною мірою визначає якість життєвих умов громадян та конкурентоспроможність території в цілому.

Одним із ключових напрямів удосконалення механізму публічного управління є розвиток інституційної спроможності територіальних громад. Для цього доцільно забезпечити системне підвищення кваліфікації посадових осіб, зокрема у сферах стратегічного планування, бюджетного менеджменту, управління проектами та взаємодії з громадськістю. Розбудова кадрового потенціалу дає змогу громадам приймати більш обґрунтовані рішення, які відповідають як локальним пріоритетам, так і загальнонаціональним політикам. Важливо, щоб механізм публічного управління включав не лише нормативні вимоги до компетентностей, а й реальні можливості для професійного зростання та доступу до сучасних управлінських інструментів.

Не менш значущим напрямом є впорядкування процедур підготовки та реалізації управлінських рішень. На практиці це може передбачати створення чітких внутрішніх регламентів, запровадження стандартів якості адміністративних послуг, а також використання інструментів внутрішнього контролю, які дозволяють відстежувати виконання завдань та виявляти недоліки в управлінських процесах. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості та відповідальності посадових осіб, мінімізує ризики прийняття необґрунтованих рішень і забезпечує сталість управління на місцевому рівні.

Удосконалення взаємодії між органами місцевого самоврядування та інститутами суспільства залишається одним із визначальних чинників ефективності публічного управління. Реальна участь громадян є ключовою

умовою підвищення довіри до влади та формування рішень, які враховують потреби різних груп населення. У цьому контексті ефективними виявляються такі кроки, як запровадження регулярних консультацій з громадськістю, проведення стратегічних сесій за участю мешканців, а також удосконалення інструментів громадського контролю. Важливо, щоб громадські слухання, звітування посадових осіб та інші форми участі були не формальними, а такими, що впливають на зміст управлінських рішень. Це сприяє посиленню партисипативного характеру управління та формує зрозумілу для громадян модель співпраці з владою.

Зростання ефективності механізму публічного управління можливе також через вдосконалення фінансово-економічних інструментів на місцевому рівні. Оптимізація бюджетного процесу, підвищення прозорості використання коштів, розвиток середньострокового планування та розширення участі громадян у формуванні бюджету дозволяють громадам більш раціонально розподіляти ресурси. Значного значення набувають практики, орієнтовані на залучення інвестицій та розвиток підприємництва, зокрема створення сприятливого бізнес-клімату, спрощення дозвільних процедур та підтримка локальних ініціатив. Активізація інвестиційної діяльності громади формує передумови для економічного зростання та зміцнення фінансової бази місцевого розвитку.

Важливим напрямом є посилення міжмуніципального співробітництва, що дозволяє об'єднувати ресурси, оптимізувати витрати та реалізовувати проекти, недоступні одній громаді. У практичному вимірі це може передбачати спільне вирішення питань поводження з відходами, організації пасажирських перевезень, розвитку соціальної інфраструктури чи забезпечення громадської безпеки. Така кооперація підвищує стійкість територій та забезпечує ефективніше використання потенціалу регіонального розвитку.

Крім того, ефективність механізму публічного управління може бути підвищена шляхом запровадження системи оцінювання результатів діяльності

органів місцевого самоврядування. Доцільним є встановлення чітких індикаторів ефективності за основними напрямками діяльності – економічного розвитку, соціальної сфери, якості надання послуг, управлінської спроможності. Такі індикатори створюють можливість для об'єктивного аналізу прогресу, дозволяють визначати слабкі місця та формувати пріоритети подальшого вдосконалення.

У цілому запропоновані напрями розвитку механізму публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні спрямовані на формування середовища, у якому управлінські рішення приймаються на основі відкритості, узгодженості, професійності та орієнтації на довгостроковий розвиток. Їхня реалізація створює умови для підвищення якості життя населення, зміцнення економічної бази територій та утвердження ефективного публічного управління, здатного реагувати на виклики та забезпечувати сталий розвиток громад.

3.2. Організаційний механізм публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні

У сучасних умовах суспільного розвитку спостерігається активне формування інформаційного суспільства, основою якого виступає «економіка знань». Її характерними ознаками є [43]:

- зростання частки сфери послуг у загальній структурі економіки;
- суттєвий відсоток зайнятих, що належать до категорії професіоналів і висококваліфікованих фахівців;
- визначальна роль теоретичних знань, практичного досвіду, умінь і професійних навичок;
- посилення техніко-економічного контролю над виробничими процесами;
- ухвалення управлінських рішень із використанням інноваційних інтелектуальних технологій.

У межах економіки знань зростає значення сучасних технологій, створених на основі когнітивної активності людини. До типових прикладів застосування когнітивних методів в економічній сфері належать інтелектуальні системи планування виробництва, динамічні експертні системи диспетчерського управління підприємствами, моделі фінансового аналізу та планування на основі нейронних мереж і еволюційних алгоритмів, а також інтелектуальні технології управління інвестиційними портфелями й ризиками.

Відповідно до визначення короткого словника когнітивних термінів, когнітивна діяльність людини – це «процес, у ході якого індивід доходить певного висновку або знання, тобто здійснює розумові операції, що ведуть до осмислення та інтерпретації явищ». Хоча когнітивістика охоплює такі дисципліни, як когнітивна лінгвістика, психологія, штучний інтелект та нейробіологія, питання економічного розвитку макрорегіонів традиційно залишалися поза полем її досліджень. Водночас її застосування до соціально-економічних макросистем, на нашу думку, може бути корисним для аналізу процесів оцінювання, вибору та прийняття рішень під час формування макросистем, а також для пояснення еволюційних змін в організаціях та соціальних інститутах.

З огляду на це «когнітивна діяльність сьогодні перетворюється на ключовий рушій економічного розвитку, що формує суспільний запит на якісну освіту». Водночас спостерігається інтеграція виробничих і освітніх процесів у єдиний виробничо-освітній цикл, результатом якого стає створення нового знання. Це дозволяє стверджувати, що відбувається перехід від «економіки знань» до моделі, заснованої безпосередньо на когнітивній діяльності людини – «когнітивної економіки». Така трансформація актуалізує потребу в систематизації наукових уявлень про когнітивні процеси, які впливають на економічний розвиток.

Карпенко О. [44] визначає когнітивну економіку як «нову наукову дисципліну, що досліджує цілісні та системні механізми виробничо-освітньої діяльності людини у взаємозв'язку з іншими соціально-економічними

механізмами. Вона вивчає закономірності формування знань, умінь і навичок у процесі життєдіяльності та навчання, а також визначає напрями розвитку інформаційних освітньо-виробничих середовищ, характерних для нової суспільно-економічної формації».

Досі економічна наука рідко розглядала економічні процеси у прямому зв'язку з когнітивною діяльністю людини. Проте зі становленням інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, значення цієї діяльності стрімко зростає. У провідних країнах високою залишається частка науково-освітнього сектору у формуванні ВВП, що зумовлюється посиленням міжнародної конкуренції. Підвищення інноваційності національної економіки можливе лише завдяки активізації когнітивної діяльності індивіда, яка є визначальною для успіху економічно розвинених держав. У цьому контексті пріоритет надається саме людині як носію пізнавальних здібностей.

Стійкий розвиток економіки знань вимагає від працівників комплексу професійних компетенцій, що поєднують спеціалізовані навички, креативність і спроможність до навчання. Саме такі фахівці забезпечують інноваційний прогрес підприємств і визначають рівень їхньої конкурентоспроможності на міжнародних ринках [45]. Багато дослідників відзначають, що частка когнітивної діяльності у структурі людського капіталу розвинених країн зростає прискореними темпами. Людина, яка здійснює пізнавальну діяльність, фактично стає головною продуктивною силою економіки, що робить її найбільш привабливим об'єктом інвестування як для держави, так і для бізнесу.

Результати когнітивної діяльності людини забезпечують прискорення економічного розвитку, підвищення рівня життя населення та покращення його якості, що є ключовою метою сучасної економічної системи. З огляду на це науково-освітня сфера розглядається як провідний чинник економічного зростання та стратегічний ресурс держави. Сучасна економіка розвивається завдяки зростанню обсягу та підвищенню якості залучених ресурсів, серед яких вирішального значення набуває когнітивна діяльність людини [46].

Отже, інтелектуальний капітал набуває статусу повноцінного об'єкта ринкових відносин. У структурі національного багатства розвинених держав спостерігається зростання частки людського капіталу на тлі скорочення ресурсного. Така тенденція, на нашу думку, зберігатиметься і надалі. У перспективі економіка та система управління дедалі більше залежатимуть від внеску індивідів із високим рівнем освіти, досвіду, професійних навичок і когнітивних здібностей. Відповідно ефективність економіки та управління визначатиметься ефективністю когнітивної діяльності людини.

У працях сучасних економістів-дослідників дедалі частіше підкреслюється, що функціонування й розвиток соціально-економічних систем безпосередньо впливають із пізнавальної активності людини. Такий підхід фактично позначає формування нового напрямку – так званої когнітивної економіки. Її витoki пов'язують з роботами ізраїльсько-американського психолога Данієла Канемана та американського економіста Вернона Ломакса Сміта – лауреатів Нобелівської премії з економіки 2002 року, які отримали визнання за «використання психологічних підходів в економічній науці, зокрема у дослідженні формування суджень та ухвалення рішень в умовах невизначеності, а також за лабораторні експерименти як інструмент емпіричного аналізу альтернативних ринкових механізмів». Нині процес інституціонального оформлення когнітивної економіки як перспективного напрямку економічної теорії уже триває, і низка держав продемонстрували успіхи у впровадженні її принципів у господарську практику [1].

Поява й розвиток когнітивної економіки та формування когнітивного інструментарію функціонування соціально-економічних систем, на нашу думку, становлять одну з ознак постіндустріального суспільства. Поряд із цим до ознак нового технологічного укладу відносять синтез технічних і біологічних систем, нанотехнології, інноваційні моделі природокористування, робототехніку, нові медичні технології та високорозвинені гуманітарні практики. Країни, що демонструють відчутний прогрес у формуванні й

застосуванні цих технологій, здобувають конкурентні переваги та забезпечують вищі темпи економічного зростання порівняно з іншими.

Згідно з позицією Шведун В.О., Грень Л.М. [47], «когнітивна економіка – це економіка, побудована на знаннях про процеси пізнання». Вона являє собою певну систему економічних концепцій, у центрі яких – розуміння механізмів формування дій суб'єктів економічного середовища різного рівня (індивідів, груп, колективів, організацій). До таких механізмів належать:

- визначення цілей,
- формування набору альтернатив,
- окреслення обмежень,
- здійснення вибору,
- рефлексивна оцінка досягнутого результату.

Щепанський Е.[48] вважає, що «без розвитку інноваційної економіки або економіки, заснованої на знаннях, сьогодні проблематичне саме існування незалежних держав».

На нашу думку, розгляд когнітивної економіки крізь призму функціонування та розвитку соціально-економічних макросистем дає підстави виокремити три ключові переваги, які вона забезпечує:

- можливість результативного управління знаннями та пізнавальними процесами;
- використання інноваційних (інтелектуальних) і когнітивних технологічних систем;
- застосування комплексу когнітивних інструментів у процесах публічного управління макросистемами.

Когнітивна економіка формує притаманну їй категорію – когнітивний капітал, про що наголошують сучасні економісти. «Когнітивний капітал, як новий феномен, у взаємозв'язку з інтелектуальним капіталом розглядається складовою частиною людського капіталу. Якщо інтелектуальний капітал традиційно визначають як сукупність накопичених знань, то когнітивний

капітал охоплює досвід, уміння, навички та здібності, які забезпечують більш ефективну роботу з інформацією та знаннями».

У цьому контексті знання постають специфічним ресурсом, який прискорює економічне зростання та визначає результативність функціонування економічних систем. У широкому розумінні саме знання формують рівень конкурентоспроможності економіки. На відміну від традиційних факторів виробництва, знання не є обмеженим ресурсом і не вичерпуються в процесі використання, що докорінно відрізняє їх від матеріальних активів, які завжди мають власника.

В умовах сучасного суспільного розвитку знання набувають низки характеристик, що дозволяють розглядати їх як:

- ресурс – оскільки вони мають певний обсяг;
- високоліквідний актив – оскільки володіють вартістю, здатною генерувати додану вартість;
- об'єкт власності – оскільки мають приналежність і можуть бути предметом правового захисту;
- віртуальну субстанцію – оскільки є гнучкими, мобільними та здатними до передачі у просторі й часі.

З огляду на сучасні тенденції розвитку суспільства, цифровізацію економіки та широке поширення інформаційних технологій, політика публічного управління, на наш погляд, потребує чітко вираженої інноваційної орієнтації. У такому підході фундаментом системи публічного управління соціально-економічними макросистемами має виступати національна інноваційна система України. Визначальною рушійною силою цього процесу є когнітивна діяльність людини, яка вже сьогодні відіграє вагомий роль у формуванні людського капіталу в економічно розвинених країнах.

Організаційна структура інтегрованих науково-освітніх центрів у межах соціально-економічних макросистем визначається специфікою функцій, які вони виконують. До основних із них належать:

1. Координація діяльності науково-дослідних установ, дослідно-конструкторських, проектно-конструкторських і проектно-технологічних організацій, закладів вищої, середньої професійної та додаткової професійної освіти, а також суб'єктів малого, середнього і великого бізнесу [49].

2. Формування простору для обміну знаннями.

3. Організація та проведення наукових і науково-практичних семінарів, конференцій, симпозіумів, конгресів і форумів.

4. Проведення експертизи інноваційних проєктів, що включає:

- а) науково-технічну експертизу;
- б) екологічну експертизу;
- в) комерційну експертизу.

5. Пошук та залучення інвесторів.

6. Забезпечення гарантій реалізації інвестиційних проєктів.

7. Надання приміщень для здійснення діяльності.

8. Забезпечення обладнанням.

9. Виявлення підприємств, на базі яких може бути організовано дослідне виробництво.

10. Надання консультаційних послуг.

У сучасному інформаційному суспільстві економічне зростання базується на розвитку інноваційної сфери, фундаментом якої виступає цілісна система взаємодії «Освіта – наука – підприємництво».

Фінансове забезпечення діяльності інтегрованих науково-освітніх центрів у межах соціально-економічних макросистем має ґрунтуватися на використанні трьох основних джерел:

1. Коштів державного та регіональних бюджетів;
2. Ресурсів, отриманих у межах грантових програм;
3. Інвестиційних внесків приватних інвесторів.

Водночас, на нашу думку, перспективним напрямом розвитку є застосування краудфандінгу як додаткового механізму фінансування інтегрованих центрів. Доцільним видається створення на їхній базі

спеціалізованих краудфандингових платформ. Краудфандинг як форма залучення колективних фінансових ресурсів, здебільшого через інтернет-мережу («народне фінансування», від англ. *crowd* – «натовп», *funding* – «фінансування»), уже продемонстрував високу ефективність у багатьох країнах і поступово поширюється в Україні.

Кошти у таких моделях надходять від донорів (вкладників, благодійників), які підтримують конкретний проєкт або стартап і отримують визначену винагороду – подяку, товар, послугу, грошову компенсацію чи невелику частку в проєкті. Отже, краудфандинг може виступати формою колективного інвестування [50].

Таким чином, інтегровані науково-освітні центри в межах соціально-економічних макросистем постають ключовими інституціями, що забезпечують системне поєднання освітніх, наукових та підприємницьких процесів. Їхня функціональна структура охоплює широкий спектр завдань – від координації науково-дослідної діяльності та організації експертних оцінок інноваційних проєктів до залучення інвестицій та створення інфраструктурних умов для розроблення й упровадження інновацій. Такі центри формують базове середовище продукування нового знання, сприяють розвитку когнітивного та інтелектуального капіталу та забезпечують інституційні передумови для інноваційно орієнтованого соціально-економічного розвитку територій. Розмаїття джерел фінансування – бюджетних, грантових, приватних та краудфандингових – підсилює їхню стійкість і відкриває додаткові можливості для реалізації інноваційних проєктів.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі запропоновано розв'язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму публічного управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні.

1. Встановлено, що публічне управління соціально-економічними процесами виступає складною системою, яка формується під впливом історичних, культурних та інституційних чинників розвитку суспільства. З'ясовано, що зміст і результативність управлінських дій залежать від рівня взаємодії між владою та інститутами громадянського суспільства, які забезпечують узгодження інтересів і підтримання сталого зворотного зв'язку.

Обґрунтовано, що сучасні трансформації управлінської системи спрямовані на утвердження відкритості, підзвітності та розширення участі громадян, що відповідає вимогам інформаційного суспільства та розвитку партисипативних практик. Узагальнено, що механізм публічного управління соціально-економічними процесами потребує постійного оновлення, спирається на принципи партнерства влади й суспільства та орієнтації на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територій.

2. Окреслено особливості формування механізму публічного управління соціально-економічними процесами, що спирається на системний підхід і передбачає розгляд механізму як цілісної структури з взаємопов'язаних елементів, функцій та зв'язків. Продемонстровано, що така структура забезпечує перетворення ресурсів, технологій та форм взаємодії влади й суспільства на управлінські результати, які визначають ефективність прийнятих рішень. Підтверджено, що механізм набуває практичного змісту лише за умов партисипативної взаємодії інститутів влади та громадськості, оскільки саме ця взаємодія створює середовище для реалізації управлінських функцій.

На основі аналізу систематизовано ознаки, що дають змогу виокремити типи механізмів – нормативний, ресурсний, позитивний і адаптивний, – кожен

із яких репрезентує певну стадію еволюції механізму та зберігає спадкоємність розвитку. Узагальнення отриманих результатів доводить потребу адаптації ефективних управлінських практик, зміцнення партнерських зв'язків між владою й суспільством та розширення участі громадян у процесах ухвалення рішень як ключових умов формування оптимального механізму публічного управління в Україні.

3. Проаналізовано вплив глобальних інституціональних змін на формування публічного управління соціально-економічними макросистемами, що визначає необхідність адаптації управлінських підходів до умов зовнішньої нестабільності та внутрішніх трансформацій. Установлено, що розвиток макросистем залежить від здатності держави реагувати на глобальні економічні виклики, технологічні зміни та політичні загрози, а також враховувати специфіку національної соціально-економічної структури. Обґрунтовано, що дисбаланси й трансформаційні витрати в Україні є наслідком як зовнішніх чинників, так і внутрішніх інституційних обмежень, зокрема недосконалості нормативної бази, структурної деформації економіки та кадрового дефіциту.

Узагальнено, що збалансований розвиток соціально-економічних макросистем потребує наявності конкурентних переваг, ефективного використання ресурсного потенціалу та формування дієвої системи публічного управління, здатної мінімізувати негативні впливи та посилювати економічне зростання. Підтверджено, що ключовою умовою стабільності макросистем є системність і узгодженість державного впливу, зокрема на тлі реформування інститутів влади, що визначає необхідність розроблення цілісної політики підтримки та розвитку окремих підсистем у межах загальної соціально-економічної структури

4. Узагальнено, що механізм публічного управління соціально-економічними макросистемами формується та реалізується передусім на місцевому рівні, де управлінські рішення набувають практичного змісту. Інституційна спроможність територіальних громад, якість нормативно-

правового забезпечення та організаційна узгодженість процесів визначають результативність використання ресурсів і здатність територій забезпечувати розвиткову динаміку. Адаптивність управління, сформована під впливом глобальних і внутрішніх викликів, забезпечує стійкість громад та сприяє появі нових управлінських практик у відповідь на зміну умов середовища. Рівень взаємодії між інституціями визначає узгодженість управлінських дій і впливає на реалізацію стратегічних цілей місцевого розвитку. Сукупність цих характеристик формує підґрунтя для трансформації механізму публічного управління у напрямі підвищення гнучкості та інтеграції локальних стратегій у загальнонаціональні пріоритети.

5. Узагальнено, що підвищення ефективності механізму публічного управління на місцевому рівні ґрунтується на зміцненні інституційної спроможності громад, удосконаленні процедур ухвалення рішень та розширенні участі населення у локальних процесах розвитку. Показано, що результативність механізму зростає за умов прозорості, відповідальності та належної взаємодії між владою і суспільством, що формує довіру та підвищує якість публічних послуг.

Визначено, що реалізація комплексних заходів щодо розвитку кадрового потенціалу, покращення нормативного забезпечення та ефективного використання ресурсів створює передумови для стійкого місцевого розвитку та підвищення конкурентоспроможності територіальних громад.

6. Узагальнено, що організаційний механізм публічного управління на місцевому рівні набуває ефективності за умов інтеграції когнітивних підходів та створення інноваційної інфраструктури, здатної поєднувати ресурси освіти, науки й підприємництва. Подальший розвиток місцевих соціально-економічних систем визначається якістю використання знань, потенціалу людського капіталу та спроможністю громад формувати управлінські рішення на основі аналітичних, когнітивних і інституційно узгоджених підходів.

Діяльність інтегрованих науково-освітніх центрів посилює організаційний механізм, оскільки забезпечує координацію науково-освітніх

процесів, експертизу інновацій, залучення інвестицій і створення умов для продукування нового знання. Саме вони формують основу розвитку когнітивного капіталу та сприяють зміцненню інституційної спроможності громад. Поєднання когнітивних інструментів, інноваційних механізмів і різноманітних джерел фінансування створює передумови для формування сучасного організаційного механізму публічного управління, орієнтованого на стійкий місцевий розвиток та підвищення якості життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки держави у її визначальних сферах: [монографія] / [В. Ю. Богданович, А.І. Семенченко, Ю. В. Єгоров, О. О. Бортник, В. А. Муха]. К.: Кий, 2007. 370 с.
2. Бакуменко, В. Д. Методологія державного управління проблеми встановлення та подальшого розвитку. *Вісник УАДУ*. 2003. № 2. С. 11–27.
3. Куйбіда М. Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. *Демократичне врядування*. 2010. Вип. 5. С. 35-45.
4. Семенченко А. І. Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки України: [монографія] . К.: Вид-во НАДУ, 2008. 428 с.
5. Соколовська А. Проблеми моніторингу ефективності надання податкових пільг в Україні. *Фінанси України*. 2011. № 3. С. 42-53.
6. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.
7. Семенченко А. Теоретико–методологічні засади визначення, класифікації та оцінки системи загроз національній безпеці і рекомендації щодо їх удосконалення. *Вісник НАДУ при Президентові України*. 2007. № 3. С.86–108.
8. Савченко В. В. Потенціал національної економіки України: Монографія [Текст] . Чернігів: ЧДІЕУ МОН України, 2009. 274 с.
9. Розпутенко І. Державне управління в економічній сфері: бюджетно-податкова політика. К.: НАДУ, 2008. 100 с.
10. Бакуменко В. Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління : навч. посіб. до дистанційного курсу. К. : Вид-во НАДУ, 2003. 220 с.

11. Горбенко О.М.. Публічне регулювання забезпечення ефективності державної політики безпеки економіки України. *Вісник Національного Університету Цивільного Захисту України*: Серія Державне управління. 2022. Вип. 2 (17). С.312-323. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/16875/1/Horbenko.pdf>
12. Горбенко О.М. Основні підходи до поняття "державна політика економічної безпеки країни". *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 21. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/2391/2427>
13. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми: Монографія [Текст] / [Л. І. Антошкін., Н. М. Бабіч, В.Ф. Беседін, І. В. Беседін, І. К. Бондар]; М. М. Якубовський (ред.). Науково дослід. економічний ін-т Міністерства економіки України. К., 2005. 410 с.
14. Стратегічні виклики 21 століття суспільству та економіці України: у 3-х т. / О.Ю. Болховітінова, Л.Ю. Волощенко, Т.В. Голікова, Б.Є. Кваснюк та ін.; Ін-т економіки та прогнозування НАНУ; Український форум; за ред. В.М.Гейця, В.П. Семиноженка, Б.Є. Кваснюка. К.: Фенікс. Т. 3: Конкурентоспроможність української економіки, 2007. 556 с.
15. Бакуменко, В. Д. Формування державно-управлінських рішень : Проблеми теорії, методології, практики : [монографія]. К. : Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.
16. Гончарський І. Ефективність механізму публічного управління соціально-економічних процесами. *Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. інтернет конф., м. Черкаси, 2025 р. / за заг. ред. С. М. Домбровської. Харків : НУЦЗУ, 2025.
17. Євсюков О. П. Концептуальні засади формування механізмів державного управління у сфері соціально-економічної безпеки України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 2 (17). С. 59–63.
18. Економічна безпека промисловості: цільовий функціонал та технології управління: Монографія [Текст] / В. В. Микитенко, О. О. Демешок,

М.П. Войнаренко / За науковою редакцією д.е.н., проф. Микитенко В. В. Київ, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», МНТУ ім. академіка Юрія Бугая МОНмолодьспорту України, 2012. 650 с.

19. Економіка України: глобальні виклики і національні перспективи: Монографія [Текст] / [Беседін В. Ф. та ін.]; за ред. Беседіна В. Ф., Музиченка А. С.; М-во економіки України, Науково-дослідний екон. ін-т, МОН України, Умань. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. К.: НДЕІ, 2009. 491 с.

20. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку [В. М. Геєць, В. П. Александрова, Т. І. Артьомова, Ю. М. Бажал, О.І. Барановський та ін.]; за ред. В. М. Гейця. К.: Ін-т екон. прогнозів; Фенікс, 2003. 1008 с.

21. Інноваційні фактори економічного зростання: монографія [Текст] / [Ю. М. Бажал, В. П. Александрова, М. С. Данько та ін.; від. ред. Ю. М. Бажал]. Київ, Інститут економічного прогнозування НАН України, 2002. 551 с.

22. Історія економічних учень: Навчальний посібник / Базилевич В.Д., Гражевська Н.І., Гайдай Т.В., Леоненко П. М., Нестеренко А. П. К.: Знання, 2004. 1300 с.

23. Качний О. Інноваційні механізми державного управління соціально економічним розвитком регіонів України: теорія, методологія, практика: Монографія . Київ: ФОП Маслаков, 2018. 626 с.

24. Качний О. Інноваційні механізми державного управління соціально-економічним розвитком регіонів: термінологічний інструментарій [Електронний ресурс] . Матеріали І міжнародної науково-практичної інтернет конференції присвяченої 95-річчю Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова «Інновації в управлінні соціально економічним розвитком». Харків, 5 березня 2018 р. С. 219-221. URL: http://mmgh.kname.edu.ua/images/Zbirnik_tez_konf_stal_rozv_2018.pdf.

25. Інноваційний ресурс. Інформаційна база даних Міністерства промислової політики України // [Електронний ресурс]. URL до матеріалів : <http://www.minprom.gov.ua>.

26. Інноваційна стратегія українських реформ: моногр. / А. Гальчинський, В. Гесць, А. Кінах, В. Семиноженко. К.: Знання України, 2002. 336 с.

27. Касич А. О. Розвиток інвестиційно-інноваційних процесів в Україні: джерела, оцінка, перспективи: Монографія [Текст]. Кременчук: ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2008. 406 с.

28. Качний О. Бюджетний механізм як інструмент соціально економічного розвитку регіону . Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 7. С. 94 – 96.

29. Європейська інтеграція: пріоритети стратегічного розвитку національного господарства України: колективна монографія / за заг. ред. А.Б. Почтовюк. Кременчук: Видавець СВД Олексієнко В. В., 2020. 358 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1NJtoQmzcz-XStWfliLoJNdMnRN4Mmo20/view>.

30. Конституція України : Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

31. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97 ВР. База даних «Законодавство України» Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280-97-вр>.

32. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

33. Економіка України: стратегічне планування: Монографія [Текст] / 175 [Горшкова Н. І. та ін.]; за ред. Беседіна В. Ф., Музиченка А. С. [Міністерство економіки України та ін.] К.: Вид-во НДЕІ, 2008. 499 с.

34. Ковалюк О. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): монографія . Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. 396 с.

35. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій: Монографія [Текст] [В.М. Белінська, В. Г. Бурлака, І. О. Галиця та ін./ відпов. ред. Ю.В. Кіндзерський]; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2007. 407 с.

36. Примуш Р. Трансформаційні зміни як доктринальний аспект забезпечення безпеки соціально-економічних систем: міждисциплінарний та управлінський Інвестиції. Практика. Досвід . № 15-16.С. 96-99. Режим доступу: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/issue/view/22>серпень

37. Горбенко О.М. Формування державної політики економічної безпеки України в умовах глобалізації. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. 2023. Випуск 2(19)2023. С. 130-137. Режим доступу: URL: <http://vdu-nuczu.net/ua/11-ukr/storinkaavtora/326-gorbenko-o-m-formuvannya-derzhavnoji-politiki-ekonomichnoji-bezpeki-ukrajini-v-umovakh-globalizatsiji>

38. Гончарський І. Л. Підходи до формування системи публічного управління у сфері соціально-економічного розвитку держави та регіонів. "Інвестиції: практика та досвід", №6, 2025. С. 232-236. Режим доступу: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/5957>

39. Євсюков О. П. Методологія формування механізмів державного управління у сфері соціально-економічної безпеки . Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 2018. Том 29 (68). № 1. С. 75–79.

40. Реслер М. Методичні підходи до формування інформації, як основи забезпечення діяльності обліково-аналітичної системи . Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. 2014. №29 (ч.1). С. 257–260.

41. Інвестування української економіки: Монографія [Текст] / [за ред. А.І. Сухорукова]. К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. 440 с.

42. Інноваційні фактори економічного зростання: монографія [Текст] / [Ю. М. Бажал, В. П. Александрова, М. С. Данько та ін.; від. ред. Ю. М. Бажал]. Київ, Інститут економічного прогнозування НАН України, 2002. 551 с.
43. Касич А. О. Розвиток інвестиційно-інноваційних процесів в Україні: джерела, оцінка, перспективи: Монографія [Текст] . Кременчук: ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2008. 406 с.
44. Карпенко О. О. Аспекти прояву ефекту від функціонування кластерів у контексті підвищення конкурентоспроможності національної економіки. *Проблеми економіки*. 2013. №1 С. 73 – 80.
45. Ковальов А. Економічний розвиток регіону на основі активізації підприємницької діяльності: монографія . Одеса: Атлант, 2014. 178 с.
46. Ковалюк О. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): монографія . Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. 396 с.
47. Шведун В.О., Грень Л.М. Стратегічна модель забезпечення соціально-економічної безпеки держави в умовах сучасних викликів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 5. С. 52-55.
48. Щепанський Е.В. Механізми формування державної політики розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні за умов воєнного стану. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2024. Вип. 2 (201). 508 с. С. 173–183.
49. Чистов С.М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / С.М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко. К. : КНЕУ, 2000. 316 с.
50. Хачатурян, Х. Структурні компоненти інноваційного потенціалу державного управління . *Вісник НАДУ*. 2006. № 1. С. 104–110.

Виконала: студентка
магістратури за спеціальністю
281 Публічне управління та
адміністрування заочної форми
навчання

_____ Ксенія РАДЧЕНКО

Науковий керівник:
доцент кафедри публічного
управління та адміністрування,
к.держ.упр.

_____ Юрій МАЄВСЬКИЙ

Робота допущена до захисту:
завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування,
д.держ.упр., професор

_____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ